

Marika Junttila & Karoliina Ojanlatva

SOSIONOMI EROPERHEEN LAPSEN TUKENA

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

SOSIONOMI EROPERHEEN LAPSEN TUKENA

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Marika Junttila & Karoliina Ojanlatva
Opinnäytetyö
Kevät 2025
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi

Tekijä(t): Marika Junttila & Karoliina Ojanlatva

Opinnäytetyön nimi: Sosionomi eroperheen lapsen tukena

Työn ohjaaja(t): Marjukka Rasa & Tuula Hohenthal

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2025

Sivumäärä: 49

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota ja analysoida tutkittua tietoa eroperheen lapsen tukemisesta, jota sosionomi sekä muut lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat hyödyntää työssään. Tavoitteena oli, että tietoa voisi hyödyntää erityisesti varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Tietoperustassa kuvaillaan tutkimuksen kannalta keskeisiä aihealueita ja käsitteitä, joita ovat avio- ja avoero, lapsen oikeudet, perheoikeudelliset palvelut, erokriisin vaikutukset lapseen, systeeminen ajattelu erokriisissä sekä kohtaamisen taito sosionomin työssä varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Opinnäytetyön toteutustapa oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksen aineisto koottiin tiedonhaun avulla Finna, Oula-Finna ja Google Scholar tietokannoista sekä tekemällä manuaalisia hakuja Kasvun tuki ja Janus lehtien artikkeleista. Valitsimme lopulta kuusi tutkimuskysymykseen ja opinnäytetyön aiheeseen relevanttia suomenkielisiä aineistoa. Tutkimukset analysoitiin teemoittamalla soveltaen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tulosten perusteella keskeisiä tekijöitä, joilla ammattilainen voi tukea eroperheen lapsia olivat ammattilaisen osaaminen, varhainen puuttuminen, kohtaamisen taito, lapsen näkökulman huomioiminen, vanhemmuuden tukeminen ja ympäristön merkitys. Johtopäätöksissä korostui muun muassa eroauttamiseen liittyvän koulutuksen tärkeys, riskinarvioinnin merkitys varhaisessa puuttumisessa sekä ammattilaisen taito kohdata lapsia ja perheitä. Varhaiskasvatus ja koulu kasvuympäristöinä ovat tärkeässä roolissa tukemassa lasta erokriisissä. Perhesuhteiden muutokset luovat uudistustarpeita niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla. Kehitysehdotuksena toteamme, että lisätutkimukset aiheesta ovat tarpeellisia, jotta voimme ymmärtää eroon liittyviä ilmiöitä paremmin ja ammatillista osaamista eroauttamisesta voidaan vahvistaa.

Asiasanat: Ero, lapsen oikeudet, erokriisi, kohtaaminen, tukeminen, varhaiskasvatus, koulu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services

Author(s): Marika Junttila & Karoliina Ojanlatva

Title of thesis: Bachelor of Social Services supporting a child in a divorced family

Supervisor(s): Marjukka Rasa & Tuula Hohenthal

Term and year when the thesis was submitted: spring 2025

Number of pages: e.g. 49

The purpose of the thesis was to collect and analyse researched information on supporting children in divorced families, which Bachelor of Social Services and other professionals working with children can use in their work. The aim was that the information could be used especially in early childhood education and school. The knowledge base describes the key issues and concepts of the study, such as divorce and separation, children's rights, family law services, the impact of the divorce crisis on the child, systemic thinking in the divorce crisis, and encounter skills in the work of Bachelor of Social Services in early childhood education and in school.

The thesis was carried out using a descriptive literature review. The material was collected by searching Finna, Oula-Finna and Google Scholar databases and by manual article searches in the journals Kasvun tuki and Janus. Finally, six Finnish-language materials were selected that were relevant to the research question and the thesis topic. The studies were analysed by thematic analysis using theory-based content analysis.

Based on the results of the study, the key factors that a professional can use to support children from divorced families were the professional's expertise, early intervention, the skill of encounter, taking into account the child's perspective, supporting parenting and the importance of the environment. The conclusions highlighted the importance of training on separation, the importance of risk assessment in early intervention and the professional's skills in meeting children and families. Early childhood education and school, as growth environments, play an important role in supporting children in separation crisis. Changes in family relationships create a needs for reform at both individual and societal level. As a development proposal, we conclude that further research on this topic is needed to better understand the phenomena related to divorce and to strengthens professional's skills.

Keywords: Divorce, child rights, divorce crisis, encounter, support, early childhood education, school

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	AVIO- JA AVOERO SUOMESSA	7
2.1	Lapsen oikeudet lähtökohtana erotilanteessa	8
2.2	Perheoikeudelliset palvelut tukena erotilanteessa	8
3	LAPSEN EROKRIISI	10
3.1	Erokriisin vaikutukset lapseen	11
3.2	Systeeminen ajattelu erokriisissä	12
4	KOHTAAMISEN TAITO SOSIONOMIN TYÖSSÄ	14
4.1	Varhaiskasvatus sosionomin työalueena.....	15
4.2	Kohtaaminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa	16
4.3	Koulun sosiaalityö sosionomin työalueena	17
4.4	Kohtaaminen ja tukeminen kuraattorin työtehtävässä	18
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TAVOITTEET	20
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	22
6.1	Aineiston hankinta	22
6.2	Aineiston valinta	25
6.3	Aineiston analyysi.....	27
6.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
7.1	Ammattilaisten osaaminen	30
7.2	Varhainen puuttuminen	31
7.3	Kohtaaminen	33
7.4	Lapsinäkökulmaisuus	35
7.5	Vanhemmuuden tukeminen.....	36
7.6	Ympäristön merkitys	37
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
9	POHDINTA.....	43
	LÄHTEET.....	45

1 JOHDANTO

Avio- ja avoerot lapsiperheissä ovat yleistyneet ja sosionomi kohtaa eroperheiden lapsia jokaisella työkentällään. Haluamme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla koota luotettavaa tutkittua tietoa eroperheen lapsen tukemisesta, jota sosionomi voi hyödyntää erityisesti varhaiskasvatuksessa tai koulussa työskennellessään. Varhaiskasvatustilain uudistuksen myötä astui voimaan varhaiskasvatuksen sosionomin työtehtävä vuonna 2018. Koulumaailmassa sosionomi voi työskennellä kuraattorina, mutta nykyään myös muun muassa koulukoutsin, koulusosionomin ja koulu-nuorisotyöntekijän tehtävissä.

Vanhempien ero jättää jälkensä lapseen ja vaikutukset voivat ilmetä monin eri tavoin. Lapsen tapa reagoida riippuu muun muassa hänen iästään, temperamentistaan, aiemmista kokemuksistaan sekä perheen olosuhteista. Myös aikuisten tarjoama tuki vaikuttaa merkittävästi siihen, miten lapsi käsittelee eroa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023.) Lapset viettävät suuren osan päivästänsä varhaiskasvatuksessa tai koulussa, joten ammattilaisen osaamisella on tärkeä merkitys eroperheen lapsen tukemisessa ja kohtaamisessa.

Erityisen tärkeää on, että eroperheen lapsi saa tukea ja hänet kohdataan sensitiivisesti. Ammattilaisen osaaminen on yksi keskeinen elementti, joka vaikuttaa lapselle annettavan tuen laatuun. Ammattilaisen osaamista voidaan vahvistaa lisäämällä eroauttamiseen liittyvää koulutusta. Ammattilaisen työtehtäviin kuuluu rohkeus ottaa huolta herättäviä asioita puheeksi ja arvioida mahdollisia riskitekijöitä lapsen elämässä. Toimiva vanhemmuus on oleellinen tekijä, joka vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Tukemalla eroperheen vanhempia sekä ohjaamalla tarvittaviin lapsiperheille suunnattuihin palveluihin, tuetaan samalla lapsen selviytymistä erokriisistä.

Opinnäytetyössä avaamme ensin tietoperustaa ja keskeisimpiä käsitteitä lapsiperheen eroon liittyen. Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, sillä tutkimuskysymyksemme kannalta on järkevää hyödyntää jo olemassa olevaa tutkittua tietoa. Tietoperusta ohjaa opinnäytetyömme toteuttamista ja aineistoa analysoidessamme sovellamme teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Käytämme opinnäytetyössä käsitettä lapsi, jolla tarkoitamme varhaiskasvatus- ja peruskouluikäisiä lapsia ja nuoria.

2 AVIO- JA AVOERO SUOMESSA

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa solmittiin vuoden 2022 aikana avioliittoa yhteensä 21 942, mikä oli 2 363 enemmän kuin edellisvuonna. Vaikka avioliittojen määrä kasvoi, se oli edelleen toiseksi alhaisin yli sataan vuoteen. Samana vuonna päättyi avioeroon 11 370 avioliittoa, mikä oli 817 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Avioerojen määrä ei ole ollut näin pieni yli 30 vuoteen. Avioeronneisuus, eli avioeronneiden osuus suhteessa naimisissa oleviin, on laskenut avioerojen vähenemisen myötä. (Tilastokeskus 2023.)

Avoliitot ja avoerot ovat hankala tutkimisen aihe, koska mihinkään ei tarvitse virallisesti ilmoittaa avoliitosta tai avoerosta. Avoerojen osuus solmittavista avoliitoista tiedetään suhteellisesti suuremmaksi kuin avoliitoista, vaikka avoeroista ei ole käytettävissä tarkkoja lukuja. Vuonna 2005 aviopareihin verrattuna avoparit päätyivät asumuseroon lähes kolminkertaisesti, aviopareista 2,6 % ja avopareista 7,5 %. Sekä avoliitoissa että avoliitoissa parit päätyivät eroon todennäköisemmin silloin, kun perheessä oli pelkästään toisen puolison lapsia, verrattuna tilanteisiin, joissa perhe oli saanut yhteisen lapsen. (Kontula 2013, 28–29). Suomessa avioerojen määrä on Euroopan tasolla melko korkea, 27 maan avioerolukujen vertailussa Suomi sijoittuu kuudenneksi. Vanhempien eroaminen on nykyään hyvin yleistä, ja vuosittain Suomessa keskimäärin 13 000–14 000 paria eroaa avoliitosta. Avoliittojen päättyminen eroon on kuitenkin kaksi tai jopa kolme kertaa yleisempää kuin avioliittojen. (Böök & Terävä 2022, 15.)

Yleisimmin suomalaisissa perheissä erotaan, kun lapset ovat 2–4-vuotiaita. Pruuki ja Sinkkonen kirjoittavat, että tämä on lapsen kehityksen ja mielenterveyden kannalta huolestuttavaa. Näiden ikävuosien aikana lapsen persoonallisuus alkaa hahmottua ja hän itsenäistyy varhaisista riippuvuussuhteista. Näiden kehitystehtävien toteutuminen voi vaarantua, jos vanhemmat keskittyvät vain omaan erokriisiinsä. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 20.) Vanhempien erolla on hyvin monimuotoisia vaikutuksia lapsiin, vanhempiin ja perheen arjen toimivuuteen. Vanhempien tekemät päätökset ja valinnat vaikuttavat suoraan lapsen arkeen. Lapsen hyvinvointiin ja perhesuhteisiin vaikuttaa olennaisesti se, miten vanhemmat hoitavat eron ja siihen liittyvän tunteiden säätelyn, asumisjärjestelyt ja vanhemmuuden jakamisen. (Böök & Terävä 2022, 16.)

2.1 Lapsen oikeudet lähtökohtana erotilanteessa

YK:n lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan Suomessa vuonna 1991, ja se kattaa kaikki alle 18-vuotiaat. Sopimus määrittelee, millainen on lapsen hyvä elämä, ihonvärin, sukupuolen, kielen, uskonnon, mielipiteiden, kansallisuuden, etnisen tai sosiaalisen taustan, varallisuuden, vamman, syn-typerän tai muihin ominaisuuksiin katsomatta. Syrjimättömyyden lisäksi sopimuksen keskeisiä pe-riäätteitä ovat lapsen edun asettaminen etusijalle, oikeus elämään ja kehitykseen sekä osallistumi-seen. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, 4.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan määrittävät peruseriaatteet, joiden perusteella van-hempien erotilanteeseen liittyviä palveluita kehitetään lapsen etu huomioiden. Sopimuksessa ko-rostetaan, että vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti ja yhteisesti molemmilla vanhemmilla. Valtiovallan tehtävänä on tukea vanhempia heidän tehtävässään. Lasta koskevia päätöksiä tehtä-essä, lapsella on oikeus saada näkemyksensä aikuisten tietoon ja säilyttää yhteys sukulaisiinsa. Eropalveluita sääntelevä lainsäädäntö laaditaan lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. (Lap-siasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:4, 9.)

2.2 Perheoikeudelliset palvelut tukena erotilanteessa

Perheoikeudelliset palvelut turvaavat lapsen hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen vanhempien erotessa. Perheoikeudelliset palvelut tarjoavat apua lasta koskevien sopimusten ja selvitysten te-kemiseen. Sopimukset ja selvitykset voivat liittyä vanhemmuuteen, lapsen huoltoon, tapaamiseen ja elatukseen. Perheoikeudelliset palvelut voivat toteutua myös perheasioiden sovitteluna, tuettuina ja valvottuina tapaamisina tai vaihtoina, vanhemmuuden selvittämisenä sekä adoption suunnitte-luna. Hyvinvointialueet vastaavat asukkaidensa perheoikeudellisista palveluista. (Terveysten ja hy-vinvoinnin laitos 2023 a.)

Lain mukaan lapsen huolto jatkuu aina siihen asti, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Lapsen huollon tar-koituksena on varmistaa, että lapsi saa säilyttää myönteiset ja läheiset suhteet vanhempiinsa. Huol-lolla pyritään myös turvaamaan lapsen tasapainoinen kasvu ja hyvinvointi, huomioiden hänen yk-silölliset tarpeensa ja toiveensa. Lapsen huoltajina toimivat joko hänen vanhempansa tai henkilöt, joille huoltajuus on annettu. Mikäli vanhemmat asuvat erillään, on päätettävä, kumman vanhem-

man luona lapsi asuu. Samalla on sovittava, miten lapsen oikeus tavata toista vanhempaa toteutetaan. Päätös tapaamisoikeudesta perustuu lapsen etuun ja tapaamisoikeuden turvaaminen on kummankin vanhemman vastuulla. Lapsella on oikeus myös elatukseen, josta vanhemman on velvollisuus huolehtia. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 361/1983, 1§, 3§; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023 b.) Vuoroasuminen on määritelty ensi kertaa virallisesti vuoden 2019 lopussa uudistetussa lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa (190/2019). Määritelmä toteutuu, mikäli lapsi asuu vuodesta 40% vuorotellen molempien vanhempien luona. Tämä on mahdollistanut kahden eri osoitteen kirjaamisen väestötietojärjestelmään, vaikka lapsella on yhä vain yksi virallinen asuinpaikka. Uudessa laissa korostuu myös lapsen osallisuus ja kuuleminen asumispäätöstä tehdessä. (Linnavuori 2020, 87.)

Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisussa korostetaan, että eropalveluiden kehittämisen tavoitteena on turvata lapsen etu. Tavoitteena on vähentää eron lapselle aiheuttamia haittoja sekä ehkäistä ja katkaista pitkäkestoisia riitakierteitä. Samalla pyritään edistämään lasten kuulemistä ja vahvistamaan heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa. Tavoitteena on lapsen kasvua ja hyvinvointia tukevien laadukkaiden palveluiden tasavertainen saaminen kaikkialla Suomessa. Erilaisissa yhteiskunnan eropalveluissa tavoitteena on ehkäisevän ja varhaisen tuen avulla vanhemmuuden jatkuvuuden vahvistaminen. (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2010:4, 10; Bööck & Terävä 2022, 15.) Myös etuisuuksien tasapuoliseen ja oikeudenmukaiseen jakautumiseen on haettu ratkaisuja muun muassa koulukuljetukseen, terveydenhuoltopalveluihin, lapsilisään ja asumistukeen liittyen. Kela aloitti vuonna 2019 valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoituksella laajan tutkimushankkeen. Sen tavoitteena on selvittää, kuinka etuus- ja palvelujärjestelmä tukee tai vaikeuttaa perheen asumisen ja arjen järjestelyä eron jälkeen vanhempien ja lasten hyvinvointia ajatellen. (Linnavuori 2020, 87.)

Suomessa perhepoliittiset tukitoimet jakautuvat taloudelliseen tukeen, perheille tarjottaviin palveluihin ja perhevapaisiin. Tärkeä perheitä tukeva perhepoliittinen palvelu on lakisääteinen kunnallinen varhaiskasvatus. Varhaiskasvatus pitää sisällään lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen. Suomessa on noin 422 000 alle kouluikäistä lasta, joista noin puolet käyttää kunnan varhaiskasvatuspalveluita. (Kontula 2018, 7-8.)

3 LAPSEN EROKRIISI

Useimmiten vanhempien ero on lapselle valtava menetys ja kriisi. Raskaina eron aikoina vanhemmat eivät aina jaksa ottaa huomioon sitä, miten haavoittava ero voi olla lapselle. Vanhempien eron lapselle aiheuttamasta kriisistä usein vaietaan ja joskus sitä myös vähätellään. Vanhemmat eroavat saman perheen vanhemmuudesta, mutta eivät lapsistaan. Lapsen hyvinvoinnin kannalta on erityisen haitallista, jos vanhempien yhteistyö loppuu lähes täysin. Haitallista on myös eroon liittyvien ristiriitojen siirtyminen vanhemmuuteen ja lapseen kohdistuvaksi riitelyksi. Vanhemmuus toteutuu enemmän erillään yhteisen arkihuoltajuuden loppuessa ja eroavien aikuisten on tärkeää tietoisesti rakentaa uusi, myönteinen tapa toimia yhdessä lastensa vanhempina. Parhaassa tapauksessa vastuullinen eron jälkeinen vanhemmuus alkaa jo ennen eroa sen vaiheita yhdessä suunnitellen. Samalla kumpikin vanhempi ymmärtää yhteisen vastuun lapsesta ja sitoutuu omaan vanhemmuuteensa sekä tukemaan myös toisen vanhemmuutta. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 7–11.) Lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että eron jälkeen säilyvät läheiset suhteet erityisesti vanhempiin ja sisaruksiin. Myös uusien siteiden muodostuminen uusvanhempien uus- ja puolisisarusten kanssa sekä yhteyden säilyttäminen isovanhempiin vaikuttavat merkittävästi ja myönteisesti lapsen elämään. Lapsen elämää helpottaa aikuisten kyky tehdä yhteistyötä ja heikot yhteistyötaidot vastaavasti hankaloittavat sitä. (Linnavuori 2020, 91.)

Eron jälkeinen vuosi on aikuisten lisäksi myös lapselle myllerryksen aikaa ja uuteen tilanteeseen sopeutumiseen voi kulua toinenkin vuosi. Ongelmat ovat noin viidesosalla lapsista tätäkin pitkäkestoisempia ja voivat ilmetä eri tavoin jopa aikuisiässä. Vanhempien tekemät ratkaisut vaikuttavat lapsen selviämiseen. Lähivanhemman psyykinen tila ja hänen kestokykynsä ovat avainasemassa, kunnes löytyy jokin huoltajuusratkaisu ja syntyy uusi tasapainotila. Vanhempien erosta seuraa väistämättä joukko lapsen turvallisuudentunnetta horjuttavia tapahtumia ja lapsen hyvän selviytymisen näkökulmasta tärkeää on, että turvattomuudentunteen kokemus jäisi mahdollisimman lyhytkestoiseksi turvattomuudesta aiheutuvan stressin heikentäessä monin tavoin lapsen psyykkistä tilaa. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 39–44.)

3.1 Erokriisin vaikutukset lapseen

Vanhempien ero ja erityisesti sen laatu vaikuttavat monilla tavoilla sekä lapseen että vanhempiin ja perheen arjen sujumiseen. Lapsen hyvinvointiin ja perhesuhteisiin vaikuttavat olennaisesti vanhempien tapa käsitellä eroa, säädellä siihen liittyviä tunteita, järjestää asumisratkaisut ja jakaa vanhemmuus, sillä heidän arkensa muotoutuu vanhempiensa päätösten ja valintojen mukaan. Tutkimusten mukaan vanhempien ero voi heikentää lapsen elämänlaatua. Toisaalta on todettu, että vanhempien ero voi mahdollisesti vahvistaa lapsen resilienssiä eli kyvykkyyttä selviytyä vaikeuksista ja sopeutua muutoksiin. (Böök & Terävä 2022, 16.) Vaikka lapsuudentutkijat ovat harvoista kysymyksistä yksimielisiä, vallitsee siitä laaja yhteisymmärrys, että vanhempien vakavat ja pitkäkestoiset erimielisyydet vahingoittavat lasta. Siksi lapsen mielenterveyden ja hyvinvoinnin kannalta on ensisijaista saada vanhempien välille jonkinlainen järkevä keskusteluyhteys ja sopu. Riittäisien puolisoitten yhteisen keskustelun luomiseksi voidaan tarvita jokin yhteiskunnan tarjoama rakenne, kuten kasvatus- ja perheneuvola tai Follo-sovittelu. Follo menetelmässä on mukana perheasioihin perehtynyt tuomari, lapsen kehityksen asiantuntija eli sosiaalityöntekijä tai psykologi ja vanhemmat. (Sinkkonen 2020, 88.)

Lapsella voi olla vanhempien eron jälkeen moninaista oireilua käyttäytymisessä ja tunne-elämässä eikä niistä synny mitään erolapsille yleispiirteistä tai yhdenmukaista oirekuvaa. Lapsen kokemus kärsimys ja pahoinvointi voivat synnyttää lapsessa levottomuutta, ärtyvyyttä, raivokohtauksia, alavireisyyttä ja itkuisuutta, kontakteista vetäytymistä ja erilaisia psykosomaattisia oireita. Lapsi voi myös huolestua mitättömistä asioista, kärsiä iltaisin unen saamattomuudesta, nähdä painajaisia tai potea vatsakipuja tai päänsärkyä, joille ei löydy mitään elimellistä syytä. Erään laajan 1991-luvulla tehdyn 92 tutkimusta käsittäneen meta-analyysin mukaan eron jälkeen lapsilla esiintyy kielteisiä vaikutuksia koulumenestyksen, käyttäytymisen, psyykkisen sopeutumisen, itsetunnon ja sosiaalisten suhteiden alueella eikä myöhempi tutkimus ole sanottavasti muuttanut tätä käsitystä. Lapsen ongelmat voivat aiheutua etävanhemman poissaolosta, vanhempien riitaisuudesta, taloudellisista vaikeuksista, lähivanhemman sopeutumisesta ja psyykkisestä hyvinvoinnista sekä stressaavista elämänmuutoksista. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 49–54.) Jos ero tulee lapselle yllätyksenä ja perhe-elämässä on ollut hyviä jaksoja, ovat reaktiot eroon voimakkaampia. Lapsen kokemus menetys on silloin suurempi, jolloin sureminen ja protestointi voi näyttäytyä hyvin voimakkaana. (Sinkkonen 2020, 88.)

Huolellisimmissa ja perusteellisimmissä tutkimuksissa on päädytty siihen, että vuoroasumisen onnistuminen vaatii vähintäänkin kohtuullista vanhempien välistä yhteistyötä. Vuoroasuminen on lapselle erityisen rankkaa, jos lapsi joutuu kulkemaan kahden toisiinsa vihamielisesti suhtautuvan kodin välillä. Silloin lapsi joutuu lohkomaan äidin ja isän maailmat toisistaan erillisiksi saarekkeiksi, joiden välillä ei ole mitään yhteyttä. Sinkkonen suhtautuu myös alle nelivuotiaiden vuoroasumiseen kielteisesti, sillä pikkulapsi ei pysty hahmottamaan viikon mittaista eroa vanhemmasta, vaan kokee hylkäämisten sarjan. Vakavia seurauksia voi aiheuttaa myös vieraannuttaminen, jossa toinen vanhempi mustamaalaa lapselle toista vanhempaa eron jälkeen. Aiemmin erikoisen lämmin suhde toiseen vanhempaan voi muuttua niin, ettei lapsi näe mitään hyvää vieraannutetussa vanhemmassa ja kieltäytyy tapaamisista. Olemassa olevasta tutkimusnäytöstä vieraannuttamisesta on havaittu olevan järkyttäviä seurauksia lapsen kehitykselle. Vieraannuttaja vanhemman valheiden ja toisen vanhemman yhteydenottoyrityksistä kertomatta jättämisen paljastuttua on seurannut lapselle rai-voa, ahdistusta ja tunnetta siitä, että elämästä on riistetty jotakin tavattoman tärkeää ja arvokasta. (Sinkkonen 2020, 89–91.)

3.2 Systeminen ajattelu erokriisissä

Systeminen teoria lähtee keskeisesti siitä ajatuksesta, että kaikki elolliset oliot muodostuvat systeemeistä. Systemit ovat osa jotain yläsysteemiä ja muodostavat sisällään alasysteemejä. Voidaan sanoa, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Perheen yläsysteemejä voivat olla esimerkiksi koulu, päiväkotiki, sukulaiset ja ystävät eli kaikki ne suhteet, joihin perhe on yhteydessä. Alasysteemit tarkoittavat perheen sisälle muodostuvia suhteita, esimerkiksi puolisoit muodostavat alasysteemin ja lapset muodostavat alasuhteen vanhempiin nähden. Jokaisella alasuhteella on vaikutusta perheen hyvinvointiin. Systeemejä tutkitaan ja tarkastellaan osana ympäristöä ja kulttuuria. Perheen systeemissä ajattelussa huomioita kiinnitetään erityisesti ihmisten välisiin suhteisiin sekä vuorovaikutukseen. Ihmissuhteissa asioilla on usein kehämaisii vaikutuksia. Se voi tarkoittaa sitä, että muutos systeemin yhdessä osassa saa aikaan muutoksen myös systeemin muissa osissa ja näin koko systeemissä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 90–91.)

Systeemissä ajattelussa kiinnitetään huomioita ihmisten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen ja sitä kautta aletaan etsiä ongelmia poistavia toimintatapoja. Systeminen työote perustuu kohtaamiseen ja luottamuksen rakentamiseen. Systeminen näkemys tarkoittaa sitä, että perhe katsotaan vuorovaikutusjärjestelmäksi. Perheen vuorovaikutusjärjestelmässä kukin perheenjäsenen

vaikuttaa käyttäytymisellään ja ilmaisullaan toisiin perheenjäseniin. Perhe on kokonaisuus, jonka kaikki osat vaikuttavat toisiinsa. Systemisessä perhemallissa yksilöä ja perhettä ei tarkastella irrallaan ympäristöstä, vaan sen sijaan tarkastellaan, miten perheenjäsenet ovat suhteessa toisiinsa sekä miten he toimivat ja kommunikoivat yksilöinä ja perheenä. Tarkastelun kohteena on myös se, miten he perheenä toimivat suhteissa ulkopuolisiin systeemeihin, kuten kouluun tai naapureihin. Systemisessä ajattelussa keskeistä ja merkityksellistä on se, miten yksilö viestittää muille ja ottaa vastaan muiden viestejä. Systemisessä näkökulmassa tärkeänä periaatteena on positiivinen ja kannustava palaute. (Rönkkö & Rytönen 2010, 92–94.)

Perhesysteemiltä odotetaan valmiutta mukautua ympäristön muutoksiin. Kun perheen vanhemmat eroavat, perhesysteemin on tehtävä monimutkaisia muutoksia siirtyäkseen kahden vanhemman ja lasten systeemistä yhden vanhemman ja lasten systeemiin. Perhesysteeminen teoria esimerkiksi ehdottaa, että erokokemuksella on kielteinen vaikutus puolisoiden kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille, ja se taas vaikuttaa vanhemmuussuhteeseen heidän välillään sekä tapaan toimia yksilöllisenä vanhempana. Kun kahden vanhemman välinen suhde heikkenee, koko perheen rutiinit häiriintyvät, sillä muutokset vaikuttavat myös muihin perhesysteemin osiin. Perhesysteemisessä teoriassa keskitytäänkin laajempaan perhesysteemiin ja sen sisäisiin yhteyksiin. Tämä teoria on hyödyllinen eroperheiden kohdalla, sillä se auttaa ymmärtämään perhesuhteiden jakautumista, yhteisvanhemmuuden muodostamista ja laajoja sukulaissuhteita. Teorian mukaan ensimmäinen askel kohti uudelleensuuntautumista on sopeutua elämään eron jälkeen. Siihen kuuluu positiiviset muutokset liittyen kommunikaatioon, päätöksentekoon ja emotionaalisen tuen jakamiseen. Seuraava askel kohti eron jälkeistä elämää on mukautuminen ja siihen kuuluu muutokset liittyen perheen rooleihin, sääntöihin, suhteisiin ja rutiineihin. (Paavola 2022, 6–8.) Tutkimustiedon mukaan yksi oleellisimmista lapsen tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavista tekijöistä on toimiva vanhemmuus. Eri-tyisen tärkeää olisi, että yhteiskunnassamme tuettaisiin vanhemmuutta kaikin mahdollisin keinoin. Kaikissa työympäristöissä, joissa työskennellään perheiden kanssa, tulisi kiinnittää huomiota puutteellisen vanhemmuuden korjaamiseen. (Salo 2011, 17.)

4 KOHTAAMISEN TAITO SOSIONOMIN TYÖSSÄ

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten yksi keskeisimpiä osaamisen alueita on vuorovaikutusosaaminen. On tärkeää tiedostaa, millaisia asenteita, arvoja tai normeja itsellään on ja miten ne voivat vaikuttaa omaan työhön. Asiakkaan eettisen kohtaamisen edellytyksenä on taito kohdata erilaisuutta ja haasteellisia tilanteita ratkaisukeskeisesti. Asiakkaan kohtaaminen on inhimillistä vuorovaikutusta. Jokainen on vuorovaikutuksessa muiden kanssa omalla ainutlaatuisella tavallaan ja kohtaamiseen tulee väistämättä mukaan omaa historiaa, kulttuuria ja uskomuksia. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, miten jäsenämme omaa elämäämme ja maailmaamme. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023 c.) Dialogisuus tarkoittaa pyrkimystä yhteisen ymmärtämisen rakentamiseen ja taitoa edistää vuorovaikutuksen kulkua. Yksi olennainen elementti dialogisessa vuorovaikutuksessa on vastavuoroisuus, jossa jokainen osapuoli pääsee vaikuttamaan vuorovaikutuksen kulkuun ja luomaan tilannetta. Asiakassuhteessa tämä tarkoittaa suhteen näkemistä molemminpuolisen ymmärryksen rakentamisena, jossa edetään molempien ehdoilla. (Mönkkönen 2018, 107–108.)

Dialogisuus on aktiivista yhdessä tutkimista ja oppimista opettamisen tai passiivisen kuuntelun sijaan. Mönkkönen kirjoittaa, että ihmisten välistä vuorovaikutusta voidaan verrata tanssiin, jossa osapuolet kutsuvat toisiaan tietynlaisiin askelkuvioihin. Vuorovaikutuksessa säädellään läheisyyttä ja etäisyyttä, kuten tanssissakin. Askelkuviot ovat ikään kuin vuorovaikutusasemia, jotka suuntaavat vuorovaikutuksen kulkua ja määrittävät toimijoiden asemaa yhteisessä keskustelussa. Vuorovaikutuksessa vaikuttaa yksittäisten sanojen sijaan ennen kaikkea asenne, jolla kohtaamme toisemme. Keholla, eleillä ja olemuksella viestiminen on myös tärkeää. Ammatillinen kohtaaminen ei edellytä pakotettua neutraalia asennetta, vaan asiakkaan tilanne saa koskettaa ja herättää tunteita. Ammatilaisen on kuitenkin huolehdittava, ettei hänen tunteensa pääse kuormittamaan asiakasta ja vuorovaikutus säilyy eettisenä. (Mönkkönen 2018, 109; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023 c.)

4.1 Varhaiskasvatus sosionomin työalueena

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kehitystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia yhteistyössä lapsen sekä hänen vanhempansa tai muun huoltajansa kanssa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on olla vanhemman tai muun huoltajan kasvatustyön tukena. Tavoitteena on tunnistaa lapsen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukainen tuki tarvittaessa monialaisen yhteistyön voimin. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3§.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) korostuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys. Kasvatustyötä tukevia tekijöitä ovat luottamuksen rakentaminen, molemminpuolinen kunnioitus sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus. Yhteistyön kannalta merkityksellistä on huomioida perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä kysymykset, jotka liittyvät huoltajuuteen ja vanhemmuuteen. Etenkin tilanteissa, joissa huoli herää lapsen hyvinvoinnista, luottamuksellinen ilmapiiri on tärkeä elementti yhteistyön rakentajana huoltajien ja henkilökunnan välille. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37–38.) Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää yhteistyövälineenä Lapset puheeksi -keskustelumenetelmää, jonka tavoitteena on edistää vanhempien, lapsen elämään kuuluvien muiden merkittävien ihmisten ja lapsen yhteisymmärrystä arkielämässä. Keskustelumenetelmä tavoittelee lasten ja heidän perheidensä jokapäiväisen arjen tukemista. Menetelmä soveltuu käytettäväksi alle 18-vuotiaiden kanssa, joten sitä voidaan käyttää myös koulumaa-ilmassa. Tavoitteena on kohdata etenkin perheet, joiden elämässä on tapahtunut muutoksia. Menetelmää voidaan käyttää perheen suojaavien tekijöiden, muuttuneen arjen ja muutosten keskellä pärjäämisen pohtimiseen yhdessä ammattilaisen kanssa. Tarkoituksena on lapsen ja nuoren sujuvan arjen tukeminen, vaikeuksien ennaltaehkäiseminen ja mahdollinen siirtyminen sukupolvelta toiselle. (Lapset puheeksi -menetelmä 2024.)

Varhaiskasvatuslaki määrittää, että päiväkodin kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä tulee työskennellä lain säätämän ammatillisen kelpoisuuden omaava varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi ja lastenhoitaja. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävä on kirjattu varhaiskasvatuslakiin vuonna 2018. Varhaiskasvatuslain 23 pykälässä tuodaan esille sosionomin palvelujärjestelmäosaaminen suhteessa lapsiin ja perheisiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen voidaan tarvittaessa pyytää sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, mikäli lapsen tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 23§, 35§.) Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian varhaiskasvatuksen työryhmä on luonnos-

tellut ja tehnyt oppaan varhaiskasvatuksen sosionomin työnkuvasta. Keskeisimpiin sosionomin työtehtäviin kuuluu kasvatusta ja opetustehtävät lapsiryhmille, tehdä yhteistyötä perheiden kanssa, toteuttaa monialaista yhteistyötä ja edistää yhteisöllistä toimintakulttuuria. Varhaiskasvatuksen sosionomi tukee lapsen ja perheen yhteisöllisyyttä vahvistamalla tähän tarvittavien taitojen, valmiuksien ja osaamisen teemoja. Työskentelyssä lasten ja perheiden kanssa keskeinen tavoite on hyvinvoinnin edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022.)

4.2 Kohtaaminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa

Kriisipsykologi Soili Poijula muistuttaa sosiaalisen verkoston merkityksen kasvamisesta tilanteissa, jossa vanhemman kyky vanhemmuuteen on riittämätön. Vanhempien sijaan myös isovanhemmat, varhaiskasvatuksen työntekijät, tädit, enot tai kummit voivat tarjota suojaa. Selviytyäkseen kriisistä lapsi tarvitsee aikuiselta myötätuntoista empatiaa, auttamisen halua, tietoa ja konkreettisia keinoja tuen tarjoamiseen. Turvallisen aikuisen kanssa lämpimässä vuorovaikutuksessa lapsen toivo ja myönteinen asenne vahvistuvat. (Poijula 2016, 14, 160.) Ero tuo usein mukanaan muutoksia lapsen arkeen. Hyvässä erossa lapsen etu on ensisijalla ja lapsi otetaan mukaan päätöksentekoon. Olisi erityisen tärkeää, että arjessa ja asumisjärjestelyissä säilyisi lapselle mahdollisimman paljon tuttua ja turvallista. Ihanteellisinta olisi, että lapsen päiväkotia, koulu ja kaverit pysyisivät samoina erosta huolimatta. Jotta lapsen kanssa työskentelevät aikuiset pystyvät tukemaan ja ymmärtämään lasta, vanhempien on tärkeä kertoa erosta ja sen aiheuttamista järjestelyistä lapsen hoitajille ja opettajille. Perheen muuttuneesta tilanteesta kertomien ei ole lapsen tehtävä. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 77.)

Ammattitaitoinen henkilökunta varhaiskasvatuksessa voi tukea monin tavoin lapsen turvallista kehitystä. Turvallinen ja luottamuksellinen varhaiskasvatusympäristö voi olla lapsen lepopaikka, jos kodissa on riitaisaa tai väkivallan uhkaa. Eroperheitä kohdatessaan ammattilaisen tulee olla puolueeton ja tukea molempia vanhempia erokriisissä. Ammattilaisten on tärkeä tuntea lapsen huolto- ja tapaamisoikeuksia koskevaa lainsäädäntöä, jotta vanhemmille tiedotetaan varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista tasapuolisesti. Lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemus kuuluu erityisesti varhaiskasvatuksen sosionomin ammattiosaamiseen (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 23§.) Ammattilaisen velvollisuus on puuttua, ottaa puheeksi ja toimia lapsen suojelemiseksi tekemällä lastensuojeluilmoitus, mikäli hän havaitsee, että lasta kohdellaan kaltoin. Jotta lapsen tarpeisiin

pystyttäisiin vastaamaan, ammattilaisen on pyrittävä kuuntelemaan lasta sanattomastikin. Tämä edellyttää ammattilaiselta sensitiivistä herkkyyttä havainnoida ja ymmärtää lasta. (Mäkijärvi 2014, 49–50, 122.)

4.3 Koulun sosiaalityö sosionomin työalueena

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) tehtävänä on opiskelijoiden oppimisen, terveyden, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen sekä ongelmien syntyminen ehkäiseminen. Opiskelijalla on oikeus varhaiseen tukeen ja yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Opiskeluhooltoon kuuluvat esimerkiksi terveydenhoitajan, kuraattorin, psykologin palvelut sekä tarvittaessa monialainen yksilökohtainen opiskeluhoolto. Laki määrittää oikeuden asioida opiskeluhoollon palveluissa ja jo seitsemänvuotiaalle ekaluokkalaiselle on mahdollistettu hakeutuminen palveluihin halutessaan ilman huoltajaa. Lain 18. pykälä toteaa, että huoltaja ei ole oikeutettu kieltämään alaikäisen opiskeluhoollon palvelujen käyttämistä. Opiskeluhooltopalveluiden kulmakiviä ovat avoin ja ikäkauteen soveltuva palveluista tiedottaminen, tuttavallisuuteen pyrkiminen ja erityisesti luottamuksellisuus sekä sen esille tuominen. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 2§, 5§, 18§.)

Koulussa opettajan ydintehtävä on opettaminen, joten opiskelijahuollolla on tärkeä rooli opiskelijoiden monimuotoisessa tukemisessa. Koulussa tehtävän sosiaaliohjauksen tehtävänä on tarjota matalankynnyksen toimintaa, joka ehkäisee jo varhaisessa vaiheessa ongelmien kasaantumista. Hyvin toimiva koulu yhteisö suojaa lapsen kehitystä ja voi auttaa selviämään haavoittuvuus- ja riskitekijöistä huolimatta. Koulun tulisi tarjota luotettavia ja pysyviä aikuisia ja edistää lapsen kuulumista kaveriyhteisöön. (Helminen 2016, 71,75.) Opiskeluhoollon kuraattori tarjoaa tukea sekä ohjausta opiskeluun ja koulunkäyntiin sekä tekee yhteistyötä oppilaiden perheiden ja hänelle merkityksellisten ihmisten kanssa. Koulukuraattori voi ohjata ja tukea asioissa etenkin perhetilanteiden, vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden osalta. Jokaisella koululla on käytettävissään myös sosiaalityöntekijän pätevyyden omaava vastaava kuraattori. Koululaiselle on järjestettävä mahdollisuus kahdenkeskiseen keskusteluun kuraattorin tai psykologin kanssa seitsemän työpäivän kuluessa pyynnöstä. Kiireellisissä tilanteissa keskustelumahdollisuus tulee järjestää samana tai seuraavana päivänä ja myös vanhempien yhteydenoton kiireellisyys on arvioitava. (Aalto-Setälä ym. 2020, 28.)

Koulukuraattorin työssä painottuu yksilökohtainen asiakastyö. Kuraattorit käyttävät oppilaskohtaiseen asiakastyöhön kyselyn mukaan tavallisimmin 60 % työajastaan. Lukuvuoden aikana koulukuraattorilla asioi 12 % osuus alaluokkalaisiin kuuluvista (4–5 lk.) ja 11 % yläluokkalasiin kuuluvista (8–9 lk.). Yläluokkaisilla tapaamiskertoja kuraattorille kertyi 6 %:lla 1–2, 2 %:lla 3–5 ja 3 %:lla yli viisi. Yläluokkalaisista 5 % sai koulukuraattorin tapaamisista runsaasti apua ja tukea hyvinvointiinsa viimeisen kouluvuoden aikana ja jonkin verran apua saaneita oli 7 %. Vastanneista 4 % ilmoitti, ettei saanut apua, vaikka olisi sitä kaivannut. Neljännes (25 %) avun tarpeen kokeneista, jäivät kuraattorin apua vaille. Kyselyyn vastanneista oppilaista 84 % ilmoitti, ettei ollut tarvinnut kuraattorin apua. (Autio ym. 2019, 42.)

4.4 Kohtaaminen ja tukeminen kuraattorin työtehtävässä

Lapsen kohtaaminen on aina opiskeluhuollon palvelujen ja yksittäisen työntekijän työn keskiössä. Palvelujen ja työntekijöiden tuttuuden, kynnyksettömyyden, lasten osallisuuden, työntekijän luottamuksen, avun saamisen, palautteen antamisen mahdollisuuden ja työn kehittämisessä hyödynnetyn palautteen osa-alueet ovat vaikuttamassa kohtaamisen laatuun. Koulun toimintakulttuuri sekä opiskeluhuollon yhtenevät toimintatavat ja työprosessit ovat kohtaamisen laadun perustana. Työn perustana ja tavoitteena on asettaa lapsen etu etusijalle, vastata hänen tarpeisiinsa ja varmistaa avun saatavuus. Lapset eivät asioi palveluiden vaan ihmisten kanssa, ja työntekijöiden tuttuus sekä helppo saavutettavuus ovat vaikuttamassa siihen, osaavatko, haluavatko tai uskaltavatko he hakea apua. (Autio ym. 2019, 60–62.)

Lasten tapaamisissa kohtaamisen laatu vaikuttaa kriittisesti avun tarpeen esiintuloon, avun saamiseen sekä autetuksi tulemiseen. Opiskeluhuollon palveluissa esiintyvät tilanteet ovat asiasisällöltään sellaisia, joiden käsittelemisen edellytyksenä on luottamuksellinen ja aito kohtaaminen. Opiskeluhuollon palveluissa työskentelevien ammattilaisten tehtävät ovat osittain yhteneväisiä ja oppilaan on mahdollisuus valita opiskeluhuollosta itselleen mieluisin, tutuin tai luotettavin ammattilainen, kenen puoleen kääntyä esimerkiksi mielenterveyspulmien tai hankalan perhetilanteen vuoksi. Tämä valinnan mahdollisuus tulee koulun ja oppilaitoksen toimintatapojen ja palvelujen järjestämiskäytänteiden varmistaa. (Autio ym. 2019, 7–8.)

Lähtökohtana opiskeluhoollon työlle on tasa-arvoinen ja avoin yhteistyö lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa, mihin sisältyy heidän näkemyksiensä kuuleminen ja arvostaminen sekä tiedottaminen luottamuksen suojasta ja lainsäädännön velvoitteista. Yksilökohtaiselle opiskeluhoollotyölle ensisijaista on rakentaa luottamuksellista ilmapiiriä ja turvata luottamuksellisuutta, sillä tapaamisilla on esillä usein hyvin henkilökohtaiset ja inhimillisesti koskettavat asiat. Luottamuksen rakentumiseen vaikuttaa työntekijän tapa puhutella ja kuunnella oppilasta, sillä lapset aistivat hyvin herkästi, onko työntekijä aidosti kiinnostunut heidän ajatuksistaan. Luottamuksen rakentuminen on aikaa vievää ja vaatii, että aikuinen välittää tunteen halusta ja kyvystä auttaa lasta. (Autio ym. 2019, 66.)

On usein hyvä pysähtyä ja harkiten lähestyä ongelmatilannetta. Haasteellisessa tilanteessa dialoginen työote vahvistaa sekä yhteisöön liittymistä että voimavaroja. Aktivoivien ja vuorovaikutteisten työtapojen focus on voimaannuttamisessa ja osallisuudessa. Dialogiin tarvitaan aina kaksi ja se on systeeminen, dynaaminen ja yhteistoiminnallinen suhde, joka perustuu läsnäoloon, tasavertaisuuteen, luottamukseen ja vastavuoroiseen kommunikaatioon. Asiantuntijalle dialogi on haaste, jossa on kyettävä yhtä aikaa astumaan ulos roolistaan, että pysymään siinä. Niin dialogisessa kommunikaatiossa kuin kohtaamisessakin kielenkäytön lisäksi tärkeitä ovat myös asenne ja sanaton viestintä. Usein puhetta tärkeämpiä ovatkin myönteisen kanssakäymisen vihjeet, kuten hymy, katsekontakti, hyväksyvät eleet sekä olemuksesta luettavat viestit. (Niemelä 2017.)

Opiskeluhoollon työntekijöiden lähestyminen voi olla oppilaille helpompaa koulun arkisissa tilanteissa ja tapahtumissa, ja lapset arvostavat työntekijän ammattiroolin takaa löytyvää ihmistä, joka haluaa olla läsnä koulupäivissä. Yhteisen tekemisen kautta aikuiset ja lapset tutustuvat luontevasti toisiinsa. Kynnyksettömiä kohtaamispaikkoja voivat olla esimerkiksi opiskeluhoolloryhmän jäsenien järjestämät välitunnin ajan kestävät käytävätreffit sekä koulun aulassa ennen ja jälkeen ruokailun säännöllisesti järjestetyt kohtaamispysäkit. Lisäksi opiskeluhoollon palvelujen työntekijät voivat pitää hyvinvointiin liittyviä oppitunteja erilaisilla itsestä huolehtimiseen liittyvillä teemoilla ja samalla luontevasti kertoa opiskeluhoollon ammattilaisten tarjoamasta avusta. Myös nettimaailma tarjoaa mahdollisuuden kynnyksen madaltamiselle tai poistamiselle opiskeluhoollon näkyvyyden lisäämiseksi lasten ja nuorten kanavissa sekä yhteydenpitovälineissä perinteisen postilaatikon lisäksi, johon oppilas voi jättää henkilökohtaisen yhteydenottopyynnön. (Autio ym. 2019, 64.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TAVOITTEET

Tutkimuksen tarkoituksen, tavoitteiden ja tutkimuskysymyksen määrittely auttaa rajaamaan sekä jäsentämään aihetta ja selkeyttämään tutkimuksen kulkua. Tässä luvussa käymme läpi opinnäytetyömme tarkoituksen, tutkimuskysymyksen ja oppimistavoitteet. Tutkimusten mukaan avio- ja avoliitoista noin puolet päättyy eroon, ja erokriisin vaikutukset lapsiin näkyvät sosionomin eri työalueilla. Halusimme lähteä kartoittamaan ja kokoamaan tutkittua tietoa, jota sosionomi voi hyödyntää kohdatessaan työssään eroperheiden lapsia.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa, analysoida ja koota tietoa siitä, miten sosionomi voi tukea eroperheiden lapsia. Opinnäytetyössämme on tietoa lasten oikeuksista ja perheoikeudellisista palveluista, erokriisin vaikutuksista lapseen, systeemisestä työtoteutuksesta erokriisissä sekä kohtaamisen taidosta sosionomin työssä. Tavoitteenamme on kirjallisuuskatsauksen avulla kuvailla, miten sosionomi ja muut ammattilaiset voivat olla eroperheen lapsen tukena varhaiskasvatuksessa sekä koulussa. Tarkoituksenamme on kuvailla erokriisissä olevan lapsen kohtaamisen merkitystä varhaiskasvatuksen ja koulun työalueella.

Kirjallisuuskatsauksessa olennainen osa on tutkimuskysymyksen muotoilu, koska ilman sitä emme voi muodostaa hakusanoja- ja kriteereitä, emmekä toteuttaa hakuprosessia. Tutkimuskysymys toimii myös koko tutkimusprosessin ajan valintojemme ja ratkaisujemme perusteena. Hyvän tutkimuskysymyksen lähtökohtana on omaan alaan liittyvän kiinnostavan ja merkityksellisen aiheen tunnistaminen. (Vilkkä 2023, 43–44.) Tutkimuskysymyksemme rajautui seuraavanlaiseksi:

Miten sosionomina tuen eroperheen lasta varhaiskasvatuksessa ja koulussa?

Opinnäytetyömme keskeiset oppimistavoitteet perustuvat sosionomin kompetensseihin. Sosionomin kompetenssit kuvaavat osaamista, jota sosiaalialalla tarvitaan. (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto 2023.) Tutkimusta tehdessä huomioimme sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet. Tärkeänä opinnäytetyömme tavoitteena ja osa-alueena on edistää haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen asemaa, joita meidän tutkimuksessamme ovat eroperheiden lapset. Sosiaalialan asiakastyön osaaminen nousee myös keskeiseksi tavoitteeksi tutkimuksessamme. Haluamme tutkimuksen avulla saada lisää tietoa, miten sosionomin tulisi kohdata ja tukea eroperheiden lapsia. Asiakastyöosaamisessa tärkeänä lähtökohtana

nousee esiin dialoginen vuorovaikutus ja kohtaaminen sekä ammattilaisen oman toiminnan kriittinen reflektointi. Opinnäytetyön tekemisen kautta kehittämme myös palvelujärjestelmäosaamistamme. Kriittinen ja osallisuutta tukeva yhteiskuntaosaaminen tulee esille opinnäytetyössämme, kun tarkastelemme eroa yhteiskunnallisena ilmiönä ja sen vaikutuksia yksilöön, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Tavoitteenamme on kehittää taitojamme tehdä tutkimusta, oppia etsimään relevanttia ja luotettavaa tietoa sekä hyödyntää sitä tutkimuksessamme. Nämä edellä mainitut sosionomin kompetenssit liittyvät keskeisesti opinnäytetyömme aiheeseen ja tutkimuskysymykseen. Opinnäytetyöprosessin aikana kehittämme, sovellamme ja vahvistamme omaa ammattilista kasvuamme sekä osaamistamme.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Valitsimme opinnäytetyön toteutustavaksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, sillä tavoitteenamme on koota aiheestamme katsaus, jossa hyödynnämme kattavasti luotettavaa tutkittua tietoa. Kuvailuvan kirjallisuuskatsauksen tehtävänä on aineiston avulla etsiä vastauksia johonkin ilmiöön. Keskeisenä tutkimusprosessia ohjaavana tekijänä on tutkimuskysymys. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymys on yleensä kysymysmuodossa ja valittua tutkimuskysymystä voidaan tarkastella eri näkökulmista. Tutkittavan ilmiön mahdollisimman syvälinen tarkastelu vaatii sen, että tutkimuskysymyksen tulee olla riittävän täsmällinen ja rajattu. Ahosen ym. mukaan kirjallisuuskatsaus koostuu tutkimuskysymyksen muodostamisesta, aineiston valinnasta, kuvailun rakentamisesta ja tuotetun tuloksen tarkastelemisesta. (Ahonen ym. 2013, 291, 294.)

Kirjallisuuskatsaus on monimenetelmäinen ja analyttinen tutkimustapa. Siinä yhdistyvät huolellisesti suunniteltu hakuprosessi, tutkimusten valikointi, valittujen tutkimusten kriittinen lukeminen ja arviointi, muistiinpanojen tekeminen alkuperäistutkimuksista, tutkimuksen analyysi sekä yhdistäminen uuden tiedon tuottamiseksi. Kirjallisuuskatsaus on tutkimusprosessi, jossa yhdistyvät tieteellinen ja luova prosessi. Metodina kirjallisuuskatsaus on tutkijaa palkitseva keino seurata käytännöllisen ja teoreettisen tiedon kehittymistä omalla ammatti- ja tieteenalalla. (Vilka 2023, 12,13, 18.)

6.1 Aineiston hankinta

Aloitimme kirjallisuuskatsauksen aineiston hankkimisen hakustrategian suunnittelulla. Hyödynsimme aineistohakuja suunnitellessa ja toteuttaessa kirjastoinformaatikolta saatuja ohjeita. Mietimme ensin käsitteitä, jotka liittyivät opinnäytetyömme tutkimuskysymykseen. Näiden käsitteiden pohjalta muodostimme hakusanoja ja hakulausekkeita. Hakusanat yhdistettiin toisiinsa Boolean operaattorin avulla. Käytimme haussa AND, OR ja NOT operaattoreita, jotka ovat yleisimmät käytössä olevat. Katkaisumerkkiä * käytimme katkaisemaan sanat, jotta hakuihin saatiin mukaan sanojen monikot ja sananjohdannaiset. Hakusanojen muodostamisen jälkeen rajasimme aineistoa sisäänotto- ja poissulkukriteereillä sekä tietokantarajauksilla. Asetimme mahdollisimman kattavat sisäänotto- ja poissulkukriteerit, jotta saimme tuotettua luotettavan kirjallisuuskatsauksen ja löysimme kattavasti aiheeseen sopivaa kirjallisuutta. Poissuljimme haettavasta aineistosta

vieraskieliset aineistot, sillä tutkimuskysymykseemme liittyi vahvasti suomalainen palvelujärjestelmä ja lainsäädäntö. Rajasimme haettavan aineiston julkaisuajankohdan vuosien 2014–2024 välille, koska halusimme löytää mahdollisimman ajantasaista tietoa. Etsimme aineistoomme suomenkielisiä artikkeleja ja väitöskirjoja, jotka perustuivat tutkittuun ammatilliseen asiantuntijatietoon.

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Julkaistu vuonna 2014–2024	Julkaistu ennen vuotta 2014
Väitöskirjat	Muut opinnäytetyöt kuin väitöskirjat
Tutkittu, ammatillinen tai asiantuntijatieto	Muu kuin suomenkielinen aineisto
Suomenkielinen aineisto	Maksulliset aineistot
Ilmainen aineisto	

Teimme aineistohakuja eri tietokannoista, kuten Finna, Oula-Finna ja Google Scholar. Aloitimme aineiston hakemisen Finna tietokannasta hakulausekkeella ja tietokantarajauksella, jotka näkyvät taulukossa 2. Hakulausekkeella löytyi 176 aineistoa. Teimme haun myös manuaalisesti hakulausekkeella lapsen tukeminen erotilanteessa, jolla löytyi 34 aineistoa. Seuraavaksi jatkoimme hakuja Oula-Finna tietokannasta taulukossa 2. näkyvillä hakulausekkeilla ja tietokantarajauksilla, joilla löytyi 39 aineistoa. Teimme myös manuaalisia hakuja Oula-Finnasta hakusanoilla koulukuraattori ja opiskeluhoolto, joilla löysimme yhteensä 24 aineistoa. Teimme hakuja myös Google Scholar tietokannassa kahdella taulukossa 2. näkyvällä hakulausekkeella. Ensimmäisellä hakulausekkeella löytyi 98 aineistoa ja toisella hakulausekkeella 14 aineistoa.

Teimme hakuja manuaalisesti myös Kasvun tuki -lehestä, josta löysimme viisi tutkimuksemme aiheeseen soveltuvaa aineistoa. Kävimme läpi myös Janus -lehden artikkeleita ja sieltä löysimme yhden tutkimukseen soveltuvan vertaisarvioidun artikkelin. Hakulausekkeiden ja manuaalisen haun kautta löytyi laaja otanta aineistoja, joita kävimme läpi ja valikoimme sieltä tutkimuskysymykseemme sopivia aineistoja. Aineistohakujen jälkeen valittuja aineistoja oli 13, joita ryhdyimme systemaattisemmin tarkastelemaan sekä lukemaan. Aineiston haun prosessiin kuuluu löytyneen aineiston karsiminen. Ensimmäisessä vaiheessa valikoimme aineiston otsikon perusteella. Tämän jälkeen teimme karsinnan tiivistelmän ja johdannon perusteella. Lopullisen aineiston valintaa varten luimme jäljellä olevat aineistot läpi kokonaisuudessaan, jonka perusteella poissuljimme tutkimuksemme kannalta epäolennaiset aineistot.

Taulukko 2. tiedonhaun taulukko

Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Löytyneiden viitteiden lukumäärä
Finna	(avioero OR avoero OR eroperhe OR eroaminen (ihmissuhteet) AND lapset OR nuoret OR alaikäiset OR erolapset OR kouluikäiset OR lapsiperheet AND "henkinen hyvinvointi" OR "henkinen tuki" OR "lapsen tukeminen" OR "nuoren tukeminen" OR "psykososiaalinen tuki" OR lapsityö OR nuorisotyö OR lastenhuolto)	julkaistu 2014–2024 suomenkieliset artikkelit ja väitöskirjat	176
	Lapsen tukeminen erotilanteessa		34
Oula-Finna	(avioero* OR avoero* OR eroperhe* OR eroaminen) AND (laps* OR nuor* OR leikki-ikäinen* OR kouluikäinen* OR alaikäinen*) AND (koh-taaminen* OR tukeminen*)	julkaistu 2014–2024 suomenkieliset artikkelit ja väitöskirjat	15
	(avioero* OR avoero* OR eroperhe* OR eroaminen) AND (lapse* OR lapsi* OR nuore* OR nuori* OR alaikäiset OR erolaps*) AND tukeminen)		24
	Koulukuraattori Opiskeluhoolto		5 19
Google Scholar	avioero OR avoero OR eroperhe OR eroaminen "lapsen tukeminen"	julkaistu 2014–2024	98
	"lapsen tukeminen" OR "nuoren tukeminen" OR "lapsen kriisi" OR "nuoren	suomenkieliset artikkelit ja väitöskirjat	14

	kriisi" avioero -site:https://www.theseus.fi -gradu		
--	---	--	--

6.2 Aineiston valinta

Halusimme tehdä tiedonhaun prosessin huolellisesti ja harkiten, sillä tavoitteenamme oli löytää aineistoomme luotettavaa sekä laadukasta tutkimustietoa. Koko tiedonhaun prosessin ajan arvioimme aineiston sopivuutta jatkuvasti harkiten. Myös Vilka korostaa, että aineiston valitseminen ei tapahdu mielivaltaisesti vaan siihen tarvitaan jatkuvaa arviointia. (Vilka 2023, 93.) Perusteellisen aineiston haun sekä löytyneiden aineistojen systemaattisen tarkastelun jälkeen valitsimme kuusi tutkimuskysymykseemme ja opinnäytetyömme aiheeseen relevanttia aineistoa. Koimme aineistot sopiviksi, sillä niissä nousi esiin teemoja sekä tekijöitä, jotka liittyvät eroperheen lapsen ja nuoren tukemiseen. Seuraavassa taulukossa näkyy tutkimukseemme valittu aineisto.

Taulukko 3. Valittu aineisto

Julkaisu	Tekijä(t)	Julkaisupaikka ja -aika	Aihe
Ammattilaisten osaaminen lapsinäkökulmaisessa riskinarvioinnissa vaativissa erotilanteissa	Rautio, Susanna, Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna	Kasvun tuki -aika-kauslehti, vol 3. (2), 43–51, 2023.	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista ammatillista osaamista lapsinäkökulmainen riskien arviointi edellyttää ammattilaisilta vaativissa erotilanteissa.
Asiakaslähtöisyys ja monialainen yhteistyö oppilashuollossa: oppilas huoltoprosessi systeemisenä palvelukokonaisuutena	Suhola, Timo	Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Väitöskirja, 2017.	Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä oppilashuollon tilasta, toimivuudesta sekä haasteista erityisesti

			asiakasohjautuvuuden ja monialaisen yhteistyön toteutumisen näkökulmista.
Kouluissa tarvitaan lisää keinoja lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseen	Markkanen, Pihla	Kasvun tuki -aika-kauslehti, vol 2. (1), 49–54, 2022.	Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata millaista tietoa, taitoa ja tukea opettajat kokevat tarvitsevansa koulun arjessa.
Lapsiperheiden eropalveluiden kehittämisen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä.	Nurmela, Niina & Kaittila, Anniina	Janus -aikakauslehti vol. 27 (4), 422–429, 2019.	Tässä artikkelissa esitellään millaisia avun ja tuen tarpeita lapsilla ja vanhemmilla on eroon liittyen, millaisiin teemoihin eropalvelujen kehittämisessä on tarpeen keskittyä sekä millaisia koulutuksellisia tarpeita siihen liittyy.
Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen	Flinck, Aune, Paavilainen, Eija, Rantanen, Heidi	Kasvun tuki -aika-kauslehti, vol 2 (2), 20–28, 2022.	Hotus -hoito-suosituksen tavoitteena on yhtenäistää ja parantaa kaltoinkohtelun ja sen riskiolojen tunnistamista sekä lisätä perheiden ja eri alojen ammattilaisten tietoa niin riskiolosuhteista kuin suojaavista tekijöistä.

Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa	Ahonen, Liisa	Tampereen yliopisto, Väitöskirja, 2015.	Tutkimuksen keskeimpänä tarkoituksena on suunnata huomio varhaiskasvattajan toimintaan haastavissa kasvatustilanteissa.
--	---------------	---	---

6.3 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monipuolisesti erilaisia tutkimuksia ja analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 117.) Vilkan (2023) mukaan sisällönanalyysin peruslähtökohtana on tutkimusaineiston tutkiva lukeminen ja asiakokonaisuuden eli synteessin luominen. Laadullisen tutkimuksen analyysimuodot voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan, joita ovat aineistolähtöinen, teorialähtöinen ja teoriaohjaava sisällönanalyysi. Analysoimme aineiston soveltaen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoriaohjaavassa analyysissä aineiston tulkintaa ja ryhmittelyä ohjaa vuoroin teoria ja aineisto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 112, 133.) Aluksi aineisto luettiin useaan kertaan huolellisesti läpi, jonka perusteella suljimme osan aineistosta pois. Jatkoimme tutkimuksessamme käytettävän aineiston analysointia poimimalla aineistosta tutkimuskysymykseemme liittyviä kohtia.

Opinnäytetyömme aineiston käsittelymenetelmäksi valitsimme teemoittelun. Teemoittelussa on kokonaisuudessaan kyse tutkittavan aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä eri aihealueiden mukaan. Teemoittelun avulla analyysin tekeminen on selkeämpää ja aineistosta voidaan hahmottaa laajempia kokonaisuuksia. Teemoittelun avulla aineistosta on helpompi löytää tutkimuskysymyksen kannalta oleellista tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105-107.) Aineiston teemoittelua teimme jatkamalla aineiston analysointia tulkinnallisella luennalla ja muodostamalla pääluokkia. Analyysin tuloksena syntyi kuusi pääluokkaa, jotka kuvaavat erotilanteessa olevan lapsen ja nuoren tukemiseen vaikuttavia tekijöitä. Pääteemoiksi muodostui ammattilaisten

osaaminen, varhainen puuttuminen, kohtaaminen, lapsinäkökulmaisuus, vanhemmuuden tukeminen ja ympäristön merkitys. Teemoittelun apuna käytimme värikoodeja oleellisten asioiden alleviivaamiseksi aineistosta. Näin löysimme aineistosta myös alateemat, jotka tarkensivat konkreettisemmin tekijöitä ja keinoja lapsen ja nuoren tukemiseksi erotilanteessa. Kokosimme löytämämme pääteemat, alateemat ja käytännön toiminnan taulukkoon 3.

Taulukko 4. Aineiston teemoittelu

Pääteema	Alateema	Kuvaava toiminta
Ammattilaisten osaa- minen	Ammattilaisuus Erityisosaaminen Asiantuntemus Työhallinta Monialainen yhteistyö	Kouluttautuminen Johtaminen Organisaatio käyttäytyminen Monitoimijainen työote
Varhainen puuttu- minen	Tuen tarpeen arvioiminen Puheeksi ottaminen Riskitekijöiden tunnistaminen Varhainen tuki	Havainnointi Lapset puheeksi -keskustelu Kyselyt, lomakkeet, oppaat, tarkistuslistat Kuraattorin tarjoama keskustelu- apu
Kohtaaminen	Vuorovaikutus Kommunikointi Dialogisuus Kasvattajalapsi-suhde	Luottamussuhteen luominen ja yhteydenpito Jaettu ymmärrys Kuulluksi tuleminen Yksilöllinen huomioiminen
Lapsinäkökulmai- suus	Lapsen etu Lapsilähtöisyys	Ammattilaisen reflektointi ja lapsen edun ymmärtäminen Lapsen näkökulman tuominen työskentelyn keskiöön
Vanhemmuuden tu- keminen	Yhteistyö Tiedon antaminen Avun ja tuen tarjoaminen	Vanhempien kytkeminen asiaan Puheeksi ottaminen Eroauttaminen

Ympäristön merkitys	Turvallinen kasvu ympäristö Turvalliset ihmissuhteet Suojaavat tekijät Systeeminen lähestymiskulma	Mielen hyvinvoinnin tukeminen Onnistumisen kokemusten mahdollistaminen Opiskeluhoito Varhaiskasvatus Interventiot
----------------------------	---	---

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kirjallisuuskatsauksen eettiset lähtökohdat yhdistyvät tieteellisessä tutkimuksessa noudatettaviin hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin. Hyvä tieteellinen käytäntö pitää sisällään sen, että tutkija noudattaa yhteisesti sovittuja pelisääntöjä suhteessa tutkimuskohteeseen, kollegoihin, rahoitajiin, toimeksiantajiin ja suureen yleisöön. (Vilka 2023, 99.) Tutkimustamme ohjasi eettinen sitoutuneisuus, mikä näkyi jo huolellisesti ja laadukkaasti toteutetusta tutkimussuunnitelmasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149–150.)

Kiinnitimme koko prosessin ajan huomiota eettisiin periaatteisiin sekä siihen, että tutkimuksemme olisi mahdollisimman läpinäkyvä. Prosessin aikana arvioimme tiedonhankintamenetelmiä ja aineiston luotettavuutta jatkuvasti. Teimme tutkimuksemme taulukoilla selkeästi näkyväksi aineiston hankinnan tavan, valitut aineistot sekä aineiston analyysin teemoittelun. Valitsimme kirjallisuuskatsumme tiedonhankintamenetelmät ja tutkimusmenetelmät, jotka perustuvat aiheemme tieteelliseen kirjallisuuteen, tietolähteisiin, havaintoihin ja analyysiin. (Vilka 2023, 99.) Pidimme johdonmukaisuutta ja eettisyyttä kriteereinä tutkimuksemme luotettavuudelle ja kestävyydelle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149.)

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa teemoittelemalla löysimme tutkimuskysymykseemme vastaavia tekijöitä, joiden avulla voidaan tukea erotilanteessa olevaa lasta ja nuorta. Sosionomi ammattilaisena voi tukea eroperheen lasta, kun hänellä on riittävästi ammatillista osaamista. Muita tutkimusaineistoista esille nousseita teemoja olivat varhainen puuttuminen, kohtaaminen, lapsinäkökulmaisuus, vanhemmuuden tukeminen ja ympäristön merkitys.

7.1 Ammattilaisten osaaminen

Ammattilaisilla on oltava vankka tietopohja tunnistaakseen ja arvioidakseen riskitekijöitä, riskioloja ja suojaavia tekijöitä. Lisäksi he tarvitsevat tietoa lasten kasvusta ja kehityksestä, perhedynamiikasta ja näihin liittyvistä asioista sekä hyvän vuorovaikutuksen ja luottamussuhteen luomisen taitoja. (Flinck ym. 2022, 23.) Tutkimuksessa, joka liittyi lapsinäkökulmaiseen riskinarviointiin vanhempien vaativissa erotilanteissa, nousi esille tarve koulutusten lisäämiseen sekä mahdollisuuksiin käydä vuoropuhelua toisten ammattilaisten kanssa ja kerrata opittua. (Laitinen ym. 2023,49.)

Sosiaali- ja terveysalan peruskoulutuksen osana tulee toteuttaa eroa käsittelevää koulutusta ja sitä tulee toteuttaa myös täydennyskoulutuksena. Asioiden havaitsemista ja puheeksi ottamista helpottaa riittävä ammatillinen tietoisuus eron aiheuttamasta kriisistä sekä muutoksesta vanhemmille ja lapselle. Ammattilaisilta vaaditaan sekä psykososiaalista että juridista osaamista eron eri ulottuvuuksien ymmärtämiseksi. (Kaittila & Nurmela 2019, 426.) Myös oppilashuollon toimijat toivoivat tietoa ja koulutusta menetelmistä oppilaiden mielenterveyden tukemiseksi ja arvioimiseksi. (Markkanen 2022, 51.)

Työntekijän suoriutuminen tehtävistään toivotulla tasolla edellyttää työnhallinnan kokemusta. Työntekijällä syntyy tyytyväisyyden kokemus tavoitteiden ollessa merkityksellisiä ja selkeitä, toimintaprosessien ja esimiestyön ollessa mielekästä sekä vaatimusten vastatessa kapasiteettia. Tällöin motivaatio ja jaksaminen lisääntyy sekä poissaolot ja vaihtuvuus vähenee. Näiden toteutuessa myös oppilaat saavat parempilaatuisia oppilashuollollisia palveluita. Tutkimuksessa hu-

omattiin, että viranomaisten henkilökohtaiset asenteet ja toimintatavat vaikuttavat oleellisesti oppilaiden ja huoltajien saaman palvelun laatuun. Olisi syytä suunnata koulutusta yleiseen organisaatioikäytymiseen suhteessa asiakastyöhön ja esimiestyöhön. Huomiota tulisi kiinnittää myös kriittisiin rajapintoihin ominaisuuksiltaan soveltuvimpien henkilöiden valintaan. Johtamismenetelmien sekä hallinnollisten menetelmien avulla edellä mainitut kehittämissuhteet ovat mahdollisia. (Suhola, 2017, 97, 219.)

Erityisosaamisen tarvetta ovat lisänneet yksilöllisyyden korostuminen ja lisääntynyt tieteellinen tieto. Monialainen yhteistyö eriytyneiden ammattiryhmien ja toimijoiden välillä korostuu erityisesti oppilashuollossa ja muissa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin tähtäävissä palveluissa. Monen ammattitoimijan tarve yhteistyöhön näyttää, kun oppilaalla on reagoitavia vaativaa yksilöllistä pulmaa. (Suhola, 2017, 77, 221.) Flinkin ym. (2022) mukaan lapsi- ja perhepalvelualan ammattilaiset toimivat jatkuvassa, monialaisessa yhteistyössä perheiden kanssa. Myös Kaitsila ja Nurmela (2019) toteavat, että parhaimmillaan eri osaamisalueet yhdistyvät moniammatillisissa työryhmissä. Laitisen ym. (2023) aineistossa painottuu lapsinäkökulmaisen riskinarvioinnin ammattilaisilta edellyttämä systemaattinen ja kokonaisvaltainen ammattimaisen tiedon rakentaminen, jossa yhdistyy eri ammattilaisten osaaminen ja tieto perheen tilanteesta. Ammattilaisten osaaminen vaativissa erotilanteissa näyttääkin yhteisasantuntijuutena ja taitona rakentaa tietoa yhdessä toisten ammattilaisten kanssa. (Flink ym. 2023, 24; Kaitsila & Nurmela 2019, 426; Laitinen ym. 2023, 48.)

7.2 Varhainen puuttuminen

Suholan väitöstutkimuksen mukaan nykyään ennaltaehkäisevää toimintaa pidetään monin tavoin tehokkaana. Pulmien ja haasteiden kroonistuminen ja komplisoituminen on mahdollista ennakoida ja estää, kun käytetään apuna ehkäisevien ja varhaisen puuttumisen keinoja. Valistus ja interventiot mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tuottavat niin inhimillisiä kuin taloudellisia tuloksia. Oppilaiden huoliin reagoiminen viipymättä on noussut vahvasti esiin oppilashuollon tavoitteissa 2000-luvulla. Painoarvoa ovat saaneet myös lapsen ja nuoren kasvu ympäristöjen vaikutusten huomiointi sekä yhteisöllinen työ, jolla pyritään pulmien ennaltaehkäisyyn. Tutkimuksessa korostetaan, että haasteena eivät ole pelkästään oppilaslähtöiset ongelmat, vaan koko yhteiskunnan tila heijastuu lasten ja nuorten käyttäytymisestä. Tähän sisältyy niin perheiden laajemmat haasteet kuin yksilöiden elämänhallinnalliset ongelmat. Raskaiden toimenpiteiden tarvetta ja

kustannuksia voidaan vähentää ennakoimalla ja turvaamalla varhainen tuki. (Suhola 2017, 49-50, 77.)

Laitisen ym. aineistossa korostettiin riskinarvioinnin osuutta varhaisessa puuttumisessa. Riskien arviointi ymmärretään yhtenä ammatillisena taitona ja keskeisenä osana tiedonmuodostusta, jota sosiaalityöntekijät ja muut perheitä kohtaavat ammattilaiset tarvitsevat arvioidessaan lapsen ja nuoren tuen tarvetta sekä päätöksiä tehdessä. Tutkimuksen tuottamaa tietoa riskin arvioinnista vaativissa erotilanteissa voidaan soveltaa myös perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten ammattikäytäntöjen ja niitä tukevan koulutuksen kehittämisessä. (Laitinen ym. 2023, 45.) Riskitekijöiden ja riskiolojen arvioinnin hoitosuositus sisältää suosituseuseita, joiden avulla ammattilaiset pystyvät tarkemmin sekä laajemmin havaitsemaan perheissä esiintyviä riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä. Suosituseuseet ohjaavat ammattilaista havainnoimaan, selvittämään ja ottamaan puheeksi asioita. (Flinck ym. 2022, 21.)

Suholan tutkimuksen tuloksissa nostettiin esiin haasteena ammattilaisten suuret yksilökohtaiset erot huolien havaitsemisessa, niihin tarttumisessa ja huolien selvittelyyn sitoutumisessa. Tyypillisiä lausahduksia, joihin tutkimuksen kyselyn vastauksissa viitattiin olivat ammattilaisen ”silmien ummistaminen” tai ”vastuun siirtämisen toisaalle”. (Suhola 2017, 215.) Perheiden kanssa tehtävässä ennaltaehkäisevässä työssä keskeistä on ratkaisukeskeinen tuen tarpeisiin vastaaminen, huolien puheeksi ottaminen ja riskiolojen lieventymisen ja väistymisen arvioiminen yhdessä vanhempien tai huoltajien kanssa. Vanhempien kanssa on tärkeä huomioida ja ottaa puheeksi riskitekijät, jotka liittyvät lapseen. Mieli ry:n Lapset puheeksi -palvelumalli on menetelmä, jonka avulla voidaan ottaa asioita puheeksi. Erikssonin ja Arnkilin opasta dialogiseen kohtaamiseen ja huolten puheeksi ottamiseen voidaan hyödyntää lasten kaltoinkohtelun ehkäisyssä. Huolten ja riskiolojen puheeksi ottamisen tukena ennaltaehkäisevässä työssä voidaan hyödyntää erilaisia oppaita, tutkimusnäyttöön perustuvaa tarkistuslistaa ja Erica-mobiilisovellusta, joka on kohdennettu vanhemmille. Tarkistuslista pitää sisällään ohjeita, liittyen lapsen kaltoinkohtelun riskitekijöihin, suojaaviin tekijöihin sekä linkkejä tarjolla oleviin palveluihin. Vanhemmat ja perheen kanssa työskentelevä ammattilainen voivat hyödyntää mobiiliapplikaation tuloksia puheeksi ottamisen tukena. (Flinck ym. 2022, 21-23.)

Lapset oirehtivat ja ovat erityisen haavoittuvia tilanteissa, joissa turvallisuus perheessä järkkyy. Perheitä tavatessaan, ammattilaisen tulisi kysyä perheen tämän hetkisestä elämäntilanteesta, riskioloista ja riskitekijöistä. Arvioinnin tarkoituksena on tukea perhettä ja ennaltaehkäistä lapsen

kaltointohtelua. Perheissä ilmenevistä riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä keskusteleminen aktiivisesti ja johdonmukaisesti edistää apua ja tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden löytämisessä. Lapsen ja perheen hyvinvointia edistävässä työskentelyssä huolia ja haasteita pohditaan yhdessä ammattilaisen kanssa ja keskitytään erityisesti perheen vahvuuksiin. Ammattilaisen pienilläkin väliintuloilla on todettu olevan vaikutusta, mutta työskentelyssä on kuitenkin tärkeä välttää vanhempien syyllistämistä ja vain ongelmien esiin nostamista. (Flinck ym. 2022, 24.) Lapsille ja nuorille tarjottavan tuen vahvistaminen nousee esille tärkeänä osa-alueena, esimerkiksi koulukuraattorin keskustelutukea tulisi tarjota matalalla kynnyksellä eron kokeneille lapsille ja nuorille. (Kaittila & Nurmela 2019, 425.) Suholan tutkimuksen mukaan oppilashuollon palveluissa varhainen puuttuminen havaittuihin huoliin pienentää sekä inhimillisiä että taloudellisia kustannuksia. (Suhola 2017, 155.)

7.3 Kohtaaminen

Toimiva vuorovaikutus on keskeinen edellytys hedelmällisen yhteistyön syntymiselle. Ammattilaisen ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen tuo haastensa se, että ammattilainen analysoi ilmiöitä eri lähtökohdista ja tulokulmista kuin asiakas itse. Myös ammattilaisen ja asiakkaan käyttämät käsitteet voivat erota toisistaan, jolloin yhteisen ymmärryksen syntyminen on haastavaa. (Suhola 2017, 220.) Lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä sosiaalisemotionaaliseen ja akateemiseen kehitykseen vaikuttavat merkittävästi lapsen ja varhaiskasvattajan myönteinen vuorovaikutussuhde. (Ahonen 2015, 46.)

Ahosen mukaan lasta rohkaisee vastavuoroiseen vuorovaikutukseen varhaiskasvattajan lämmin vuorovaikutus. Onnistuneen kohtaamisen kannalta tärkeässä roolissa on lapsen tunteiden ja tarpeiden huomioiminen ja yhteisen ymmärryksen löytäminen. Lapsen voimakkaiden tunnereaktioiden läpikäymisessä ja niistä yli pääsemässä auttaa varhaiskasvattajan olemuksesta, eleistä ja äänen käytöstä huokuva empatia. Lapsen eleistä ja ilmeistä voidaan aistia ja nähdä tyytyväisyys, kun hän tulee kohdatuksi ymmärtäväisesti suurten tunteidensa kanssa. (Ahonen 2015, 184.) Laitisen ym. tutkimuksen mukaan tiedon saamisen edellytyksenä on luottamukseen perustuva kohtaaminen, osapuolten aito ja toimiva vuorovaikutus sekä kuulluksi tuleminen. Eräs tutkimuksen haastateltava kuvasi:

Mä uskon kuulluks tulemisen tärkeyteen, et asiakkaal tulee olo, että mua oikeesti kuul-
laan ja mä pääsen oikeesti kertomaan. Monet palvelut, kun on ruuhkaa, niin asiak-
kailla on pitkälti kokemusta, et ei oo saanu ääntänsä ja asiaansa kuuluvaksi tai on
palloteltu seuraavalle työntekijälle. Mä koen, et oma vahvuus on asian äärelle
pysähtyminen ja kohtaaminen, ja sillä jo päästään aika paljon asiois eteenpäin, syntyy
luottamussuhde, et me voidaan työskennellä. Ja se monipuolisuus, et me työsken-
nellään koko perheen kanssa, kummankin vanhemman kanssa ja myös lasten
kanssa.

Perheiden kokemuksiin pohjautuvan tiedon selvittämistä voidaan kuvata prosessina, joka edellyt-
tää ammattilaisilta ymmärrystä siitä, että perheenjäsenten kohtaaminen on tavoitteellista ja
pitkäjänteistä toimintaa. (Laitinen ym. 2023, 47.)

Suholan väitöskirjassa nostetaan esimerkkinä oppilashuollon hyvin toimivasta yhteistyöstä
seuraava palaute:

Itsellämme kokemus x koulun kuraattorin toiminnasta -todella hyvin hoidettu! Hän otti
asian hoitoon viipymättä ja yhdessä koulun rehtorin kanssa asia hoidettiin kuntoon.
Vuorovaikutus ja yhteydenpito kodin/kuraattorin välillä toimi. Kuraattori soitteli ja
tiedotti asioista, ei aina tarvinnut itse olla kyselemässä. Tuntui että asiamme otettiin
vakavasti ja hoidettiin todella mallikkaasti sekä asiantuntevasti. Nyt oppilaan asiat
ovat korjaantuneet ja hyvin.

Palautteen perusteella voidaan todeta, että huolen noustessa koulussa esiin, se on viety
asianmukaisesti ja viipymättä huoltajien ja rehtorin tietoon. Koulukuraattorin työskentelyote on ollut
aktiivinen, selkeä, avoin, luottamusta rakentava sekä ylläpitävä ja kokonaisuus on näyttäytynyt hu-
oltajille tavoitteellisena ja toimivana. Vuorovaikutuksen merkitys kodin suuntaan korostuu erityisesti
pulmatilanteissa. Edeltävässä esimerkissä koulu on onnistunut oppilashuollollisissa
yhteistyövelvoitteissaan ja lisäksi moitteetonta on ollut moniammatillinen työote sekä kuraattorin
työskentely itsenäisenä ammattinsa edustajana. (Suhola 2017, 167.)

Väitöskirjan kyselyssä huoltajien vastauksista korostuu yksilöllisyyden merkitys sekä ammatil-
lisuus. Yksilöllisyyden merkitys rakentuu oppilaan tarpeiden subjektiivisesta huomioimisesta, kuul-
luksi tulemisesta ja myös oppilaan perheen huomioimisesta. Ammatillisuuteen kuuluvat
asiantuntemuksen ja ammatillisen työskentelyotteen lisäksi myös luottamuksellisuus. Vastauksissa
tärkeinä osa-alueina nousivat esiin vuorovaikutuksen ja yhteistyön sujuvuus sekä aktiivinen yhtey-
denpito. Asiakkaan kuntoutumisen kannalta merkityksellistä on katsottu olevan asiakkaan ja am-
matilaisen henkisen etäisyyden pieneneminen. Väitöskirjan mukaan vuorovaikustustilanteiden

lisäksi dialogisuus toimii perustana myös kritisoinnissa, yhteistyöskentelyssä tai voimaannuttamisessa. (Suhola 2017, 64, 102, 179-180.)

7.4 Lapsinäkökulmaisuus

Oppilashuollon palveluiden peruslähtökohta on lapsilähtöisyys. Oppilashuollossa työskennellään varhaiskasvatuksen tavoin lapsen, kodin ja eri sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa yhteistyössä. Oppilashuollossa perustan asiakaslähtöisille palveluille muodostavat asiakkaan arvostus ja kunnioitus. Lisäksi palveluiden tulee olla asiakkaan tarpeista lähteviä ja mahdollisimman vaikuttavia. Oppilashuollon näkemyksen mukaan lapsen edun toteutumisen mahdollistavat riittävät resurssit sekä jokaisen toimijan tietoisuus toistensa perustehtävän sisällöstä, ja siihen liittyvistä reunaehdoista. (Suhola 2017, 155.) Laitisen ym. (2023) aineiston läpileikkaava teema on perheenjäsenten tuottaman tiedon analysointi lapsen edun mukaisesti ja lapsilähtöisesti. Tämä on lähtökohdiana lapsen tilanteeseen liittyviä riskejä määriteltäessä ja arvioidessa. (Laitinen ym. 2023, 47.)

Yhteinen ymmärrys lapsen ja perheen tilanteesta ja heitä auttavista toimista muodostuu parhaiten, kun tieto jaennetaan, erilaiset näkökulmat yhdistetään ja tulkitaan yhteistyössä. Yhteistyön edellytyksenä on ammattilaisten ymmärrys toisten ammattilaisten työorientaatioista, rooleista ja vastuista. Lisäksi tähän osaamisen ulottuvuuteen sisältyy se, että reflektoidessaan kriittisesti ammattilaiset huomioivat lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen. (Laitinen ym. 2023, 47-49.) Suholan tutkimusmateriaalissa keskeisimmiksi haasteiksi lapsen etuun tähtäävässä toiminnassa nostettiin esiin yhteisen tavoitteen puuttuminen, niukka tiedonkulku, yhteistyön ongelmat, asiakkaan mielipiteen huomioimatta jättäminen sekä palvelujen riittävään tuottamiseen ja resurssipulaan liittyvät asiat. (Suhola 2017, 226.)

Useat eri tahot ovat tehneet viime vuosina kannanottoja eropalvelujen kehittämiseksi. Lapsiasiainvaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ja Väestöliitto ovat tehneet aloitteen jo vuonna 2010 kansallisten linjausten tekemisestä eropalveluja kehittämiseksi. Eropalveluiden tavoitteena on eron hoitaminen lapsen edun mukaisesti, varhaisen tuen tarjoaminen sekä sovittävän työotteiden ja eri toimijoiden välisen vuoropuhelun tärkeyden korostaminen. Lapsen näkökulma on tarpeen tuoda aiempaa vahvemmin työskentelyn keskiöön. (Kaittila & Nurmela 2019, 423-425.) Laitisen ym. (2023) tutkimuksen haastateltavien mukaan lapsinäkökulmaisuus nousi riskinarviointilomakkeen vahvuudeksi, koska on todettu, että lapsi jää helposti huomiotta aikuisten riidellessä. Keskeisenä

haasteena ammattilaisen näkökulmasta katsottuna, on tiedostaa ja huomata lapsen kasvulle ja kehitykselle haitalliset riskitekijät ja mahdolliset signaalit. Haastateltavien mukaan tilanteisiin voi liittyä tekijöitä, jotka ylläpitävät konflikteja, mutta ne voivat olla vaikeasti havaittavissa. Yhtenä haasteena esiin nousi se, että palvelu- ja oikeusjärjestelmä mahdollistaa yhteydenottojen ja lasten-suojeluilmoitusten tekemisen toistuvasti. Vanhempien omat traumaattiset kokemukset, tunnesäätelyn tai kommunikaatiovaikeudet voivat ylläpitää konflikteja ja viedä huomiota pois lapsen tarpeista. (Laitinen ym. 2023, 46.)

7.5 Vanhemmuuden tukeminen

Suholan väitöstutkimuksessa huoltajat ja ammattilaiset mainitsivat perhelähtöisen selviytymisavun aktiivisen tarjoamisen tärkeydestä huoltajille, jotka elävät hankalissa tilanteissa. Erityisesti huoltajien kuuleminen ja kytkeminen oppilashuoltoon paljon nykyistä enemmän tuotiin mielipiteissä voimakkaasti esiin. Vanhempien kytkeminen asiaan tulisi tapahtua mahdollisimman nopeasti erityisesti tilanteissa, joissa herää huoli. Tähän jaettuun huoleen liittyy myös se, että ongelmatilanteissa lapsen elinympäristön tarkastelu kokonaisvaltaisesti jää usein liian vähäiseksi. (Suhola 2017, 215.) Eroauttaminen, joka nostaa esiin lapsen näkökulmaa, lisää yhteistyötä vanhempien välillä sekä lapsen tarpeiden huomioon ottamista. (Kaittila & Nurmela 2019, 425.)

Lapsuudessa koetut kaltoinkohtelut ja traumaattiset kokemukset lisäävät vanhempien riskiä oman lapsensa kaltoinkohteluun. Siksi se on suositeltavaa ottaa esiin keskusteluissa vanhempien kanssa. Kaltoinkohtelukokemukset voivat lisätä myös riskiä parisuhdeväkivaltaan sekä oman lapsen riskiä käytösongelmiin ja mielelterveyden häiriöihin. Ammattilaisen tulee tarpeen vaatiessa lisätä vanhempien tietämystä liittyen ylisukupolvisen kaltoinkohtelun riskitekijöihin ja suojaaviin tekijöihin. Vanhemman ja perheen tuen tarvetta arvioidessa on oleellista huomioida vanhempien yksilölliset taustatekijät ja perheen elämäntilanne sekä mahdollistaa varhainen tuki. Myös vanhemman vointi, elämäntilanne ja huolet tulisi nostaa keskusteluissa esiin ja kannustaa vanhempaa niiden kertomisessa. Vanhemmilta saatu tieto lapsiperhearjen ja lasten kasvatuksen sujumisesta on lapsiperheammattilaisille tärkeää. (Flinck ym. 2022, 21-22.) Oppilashuoltoa tulee toteuttaa lähtökohtaisesti huoltajien kanssa yhteistyötä tehden, vaikka se kohdistuu oppilaaseen. Menestyksekkäästi toteutettu oppilashuollon työ vaatii sen tekemistä rakentavassa yhteistyössä sekä oppilaiden että kodin kanssa. (Suhola 2017, 68, 96.)

7.6 Ympäristön merkitys

Lasten ja nuorten kehitystä auttavat kasvuympäristön turvalliset ihmissuhteet. Koulun ja harrastusten roolit ovat tärkeitä perheen sekä kaverisuhteiden rinnalla. Parhaassa tapauksessa koulu voi turvallisena ympäristönä tukea oppilaiden mielen hyvinvointia esimerkiksi tärkeiden ihmissuhteiden kautta suhteessa koulukavereihin ja koulun aikuisiin. Koulu mahdollistaa myös tärkeitä onnistumisen kokemukset oppilaille. (Markkanen 2022, 49.) Oppilashuollon toteuttamisessa tulee huomioida sekä yksilön mielenterveyttä suojaavia että haavoittavia, sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä sekä niiden välistä dynamiikkaa. Koulun arjessa ja oppilashuollon toteuttamisessa törmätään päivittäin mielenterveyttä suojaaviin ja haavoittaviin ilmiöihin. Hyvin järjestetty oppilashuolto on keskeistä toimintaa, joka edesauttaa lasten ja nuorten hyvinvointia. (Suhola 2017, 44.)

Markkasen tutkimuksessa koulua pidettiin merkittävänä ympäristönä, jossa voidaan tunnistaa ongelmia varhaisesti sekä tukea lapsen ja nuoren mielenterveyttä. Oireilun helpottamista ja haastavien tilanteiden vähentymistä koulussa voi helpottaa henkilöstön lisääntynyt ymmärrys sekä keinot tukea oppilaiden mielen hyvinvointia. Koulut tarjoavat erinomaisen ympäristön toteuttaa interventioita, jotka tukevat lievemmin oireilevia oppilaita ja edistävät kaikkien oppilaiden mielenterveyttä. Lisäksi olisi tärkeää kehittää käytäntöjä, jotka tuovat arjen tukea vakavammin oireileville oppilaille. Tämän kehittämisen tulisi tapahtua mielenterveysalan ammattilaisten ja koulujen yhteistyössä. (Markkanen 2022, 52-53.) Lapsilla ja nuorilla on oikeus saada yksilökohtaista opiskeluhoitoa ollessaan koulun oppilaita. Tämän lisäksi heidän myönteistä kasvuaan, kehitystään ja hyvinvointiaan tulee edistää tarjoamalla oppimisympäristö, joka on terveellinen, turvallinen ja myönteinen. Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla puolestaan vaikutetaan koulu yhteisön tiloihin ja toimintatapoihin. (Suhola 2017, 66.)

Suholan tutkimuksessa korostuu oppilaiden näkökulmasta oppilashuollon yleinen toimivuus ja ammatillisuus. Toimivuus tarkoittaa esimerkiksi asioiden sujuvaa hoitamista, nopeutta ja vaikuttavuutta. Tutkimuksen mukaan tämä liittyy oppilaiden tarpeeseen kokea ympäristö hallittavana ja turvallisena, missä koulun perusasiat toimivat eivätkä aiheuta tyytymättömyyttä. Ammatillisuus taas kattaa työntekijöiden asiantuntemuksen sekä hyvien käytänteiden ja toimintatapojen noudattamisen, mikä vahvistaa oppilaiden kokemusta hallittavuudesta. Näin koulu tuottaa kasvuympäristönä kehitystä tukevia ulkoisia voimavaroja ja oppilashuolto toimii asiantuntijatukena, johon voi tarvittaessa turvautua. (Suhola 2017, 188, 196.)

Ahosen väitöstutkimuksessa todetaan, että lapsi on erottamaton osa omaa kasvuympäristöään, ja lapsen käyttäytymistä tulisi tarkastella osana sitä sosiaalista ympäristöä, jossa hän toimii. Laadukkaassa varhaiskasvatus ympäristössä kasvattaja kiinnittää huomiota ilmapiiriin, lasten välisiin suhteisiin ja tuntee myös lapsen varhaiskasvatuksen ulkopuolisen elämän. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi on tärkeää kehittää lapsen toimintaympäristöä ja arkea sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. On olennaista, että lasten parissa työskennellessään kasvattajat ymmärtävät varhaisten vuosien sosiaalista ja emotionaalista kehitystä. (Ahonen 2015, 26, 62, 69.)

Suholan väitöstutkimuksessa käsitellään systeemistä lähestymiskulmaa. Systeemisyysperiaatteen kuvataan nousevan esiin lapsen ja nuoren perheiden ja muiden kasvuympäristöjen moniulotteisuudesta sekä suhteessa palveluja tuottaviin organisaatioihin. Ekologisen systeemiteorian mukaan lapsen ja nuoren kehitykseen vaikuttavat tekijät muodostavat kokonaisvaltaisen systeemin, jossa kaikki osat vaikuttavat toisiinsa. Yksilöön vaikuttavat mikrosysteemin, mesosysteemin, ekosysteemin, makrosysteemin sekä kronosysteemisen tason kentät. Ydintaso eli mikrosysteemi tarkoittaa ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat ihmiseen välittömästi kuten perhe, varhaiskasvatus ja koulu. (Suhola 2017, 109.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoitus oli kartoittaa, analysoida ja koota tietoa siitä, miten sosionomi voi tukea eroperheiden lapsia. Tutkimuskysymyksemme avulla halusimme selvittää erityisesti, miten sosionomi voi tukea lasta varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Tutkimme myös sitä, millaiset asiat vaikuttavat tuen tarjoamiseen onnistuneesti ja millä tavoin sosionomi voi olla eroperheen lapsen tukena. Opinnäytetyöhön kokoamamme tietoperusta ohjasi tutkimusaineiston hakua ja tietoperustassa käsiteltyjä aiheita tuli esille myös tutkimusaineistossa. Tutkimusaineistosta nousi esiin teemoja, joilla on merkitystä lapselle tarjottavan tuen laatuun. Näitä teemoja ovat ammattilaisen osaaminen, varhainen puuttuminen, kohtaaminen, lapsinäkökulmaisuus, vanhemmuuden tukeminen ja ympäristön merkitys.

Tutkimusaineistossa korostui, että ammattilaiset tarvitsevat vankkaa osaamista ja tietopohjaa sekä haavoittavien että suojaavien tekijöiden tunnistamiseksi ja arvioimiseksi. Lisäksi ammattilaiselta vaaditaan tietämystä lasten kasvusta ja kehityksestä, perhedynamiikasta ja näihin liittyvistä asioista. Myös taidot hyvän vuorovaikutuksen ja luottamussuhteen luomiseksi ovat tärkeitä. (Flinck ym. 2022, 23.) Eron liittyvää koulutusta pidettiin tärkeänä osana sosiaali- ja terveysalan peruskoulutusta ja täydennyskoulutusta. Havaitsemista ja puheeksi ottamista helpottaa riittävä ammattillinen tietoisuus eron aiheuttamasta kriisistä ja muutoksesta vanhemmille ja lapselle. (Kaittila & Nurmela 2019, 426.) Tietoperustassa käsiteltelimme erokriisin vaikutusta lapseen sekä systeemistä ajattelua erokriisissä. Aineiston läpikäyminen vahvisti käsitystämme koulutuksen merkityksestä eroperheen lapsen ammattimaisen tukemisen takaamiseksi.

Ammattilaisen työnhallinnan kokemus on myös vaikuttamassa työntekijän tehtävistä suoriutumiseen. Merkityksellinen ja selkeä tavoite, toimintaprosessien ja esimiestyön mielekkyys sekä vaatimuksen vastaavuus kapasiteettiin vaikuttavat työntekijän tyytyväisyyteen sekä lisäävät motivaatiota ja jaksamista. Näiden tekijöiden toteutuessa oppilas saa laadukkaampia oppilashuollollisia palveluja. (Suhola, 2017, 97, 219.) Laitisen aineistossa korostettiin, että ammattilaisten osaaminen vaativissa erotilanteissa näyttäytyy yhteisasantuntijuutena ja taitona rakentaa tietoa yhdessä toisten ammattilaisten kanssa. (Laitinen ym. 2023, 48.) Uskomme, että organisaation toimivuus, tuki ja esimiestyö vaikuttavat ammattilaisen antaman tuen laatuun niin koulussa kuin varhaiskasvatuksessakin. Moniammatillista työotetta ja yhteisasantuntijuutta on syytä tarvittaessa toteuttaa lapsen parhaan tuen saamiseksi.

Ennalta ehkäisevän toiminnan katsotaan nykyisin olevan monin tavoin tehokasta sekä raskaita toimenpiteitä ja kustannuksia vähentävää. Pulmien kroonistuminen ja komplisoituminen on mahdollista ennakoida ja estää varhaisen puuttumisen keinoin. (Suhola, 2017, 49-50, 77.) Ennaltaehkäisevässä työssä perheessä ilmenevät huolet otetaan puheeksi, perheen tuen tarpeisiin vastataan ratkaisukeskeisesti ja riskioija sekä niiden lieventymistä arvioidaan. Puheeksi ottamisen tapoja on monia, esimerkiksi Mieli ry:n Lapset puheeksi -palvelumalli. (Flinck ym. 2022, 21-23.) Lapset puheeksi -malli on yksi varhaiskasvatuksessa käytettävä keskustelumenetelmä eroperheen lapsen tukemiseksi. Flinckin ym. aineistossa korostui riskioijien arvioinnin merkitys varhaisessa puuttumisessa. Aineistosta nousi vahvasti esiin se, että perheen vallitsevasta elämäntilanteesta, riskioista ja riskitekijöistä tulisi kysyä aina tavatessa. Arvioinnin tarkoituksena ja tavoitteena on tukea perhettä ja ennaltaehkäistä lapseen kohdistuvaa kaltoinkohtelua. (Flinck ym. 2022, 24.) Tietoperustassa käsitelimme perheiden kohtaamisen tärkeyttä, erityisesti niiden perheiden kohdalla, joilla on tapahtunut muutoksia elämässä. Lapset puheeksi -malli nousi sekä tietoperustassa että tutkimusaineistossa esiin menetelmänä, joka tukee ammattilaista puheeksi ottamisessa.

Toimivan vuorovaikutuksen kuvattiin olevan hedelmällisen yhteistyön syntymisen edellytys. Pulmatilanteita kohdatessa korostuu runsas vuorovaikutus myös kodin suuntaan. Yksilöllisyys sekä vuorovaikutuksen ja yhteistyön sujuvuuteen ja yhteydenpidon aktiivisuuteen liittyvät teemat nousivat esiin kohtaamisessa. Dialoginen ote toimii rakentavana perustana vuorovaikutustilanteissa, yhteistyöskentelyssä ja voimaannuttamisessa. (Suhola 2017, 102, 179-180, 220.) Ahosen mukaan lasta rohkaisee vastavuoroiseen vuorovaikutukseen varhaiskasvattajan lämmin vuorovaikutus, jossa merkityksellisiä olivat yhdessä jaettu ymmärrys tilanteesta sekä lapsen tunteiden ja tarpeiden huomioiminen. (Ahonen 2015, 184.) Tutkimusaineisto vahvisti kohtaamisen merkitystä lapsen tukemisessa. Lämpimään vuorovaikutukseen kytkeytyy vahvasti ammattilaisen asenne ja sanaton viestintä, jotka nousivat esiin tietoperustan kohtaamista käsittelevässä kappaleessa.

Oppilashuollon palvelut ovat varhaiskasvatuksen tavoin oppilaan, kodin ja lisäksi useiden eri sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinnoilla tapahtuvaa yhteistyötä, joiden peruslähtökohtana on lapsilähtöisyys. (Suhola 2017, 155.) Laitisen ym. aineissa teemana oleva lapsikeskeinen ja lapsen edun mukainen tiedon analysointi on lähtökohtana lapsen tilanteeseen liittyviä riskejä määriteltäessä ja arvioidessa. (Laitinen ym. 2023, 47.) Eropalvelujen kehittämiseen on kiinnitetty viime vuosina huomiota ja tavoitteena on ollut vaikuttaa eron hoitamiseen lapsen edun mukaisella tavalla. Lapsen näkökulma on tärkeää tuoda vahvemmin työskentelyn keskiöön. (Kaittila & Nurmela 2019, 423-

425.) Lapsella on perusteltu oikeus saada näkemyksensä aikuisten tietoon ja tutkimusaineistosta voidaan päätellä ammattilaisten olevan isossa roolissa tämän oikeuden toteutumisessa.

Tutkimusaineiston mukaan lapsen näkökulman esille nostavan eroauttamisen on nähty lisäävän lapsen tarpeiden huomioimisen lisäksi myös vanhempien yhteistyötä. (Kaittila & Nurmela 2019, 425.) Suholan väitöstutkimuksessa nousi esiin perhelähtöisen selviytymisavun tarjoaminen hankalissa tilanteissa eläville huoltajille sekä vanhempien kytkeminen lapsen huolta herättävään tilanteeseen nopeasti. (Suhola 2017, 215.) Tutkimuksen tuloksissa korostettiin myös vanhemman omien traumaattisten kokemusten lisäävän riskiä kaltoinkohdella omaa lastaan. Tämän vuoksi ammattilaisen tulisi tarvittaessa antaa vanhemmille tietoa ylisukupolvisen kaltoinkohteluun liittyvistä riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä sekä kiinnittää vanhemman ja perheen tuen tarpeen arvioinnissa huomiota myös vanhempien yksilöllisiin taustatekijöihin ja perheen elämäntilanteeseen. (Flinck ym. 2022, 21-22.) Tietoperustassa kuvattiin sitä, miten vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla ja ammattilaisten tehtävä on tukea heitä lapsen kasvatuksessa. Tutkimustuloksista nousi esiin, miten myös ylisukupolvisten vaikeuksien ennaltaehkäiseminen täytyy huomioida vanhemmuuden tukemisessa.

Tuloksissa huomioitiin myös turvallisten kasvuympäristöjen merkitys lapsen ja nuoren kehityksen tukena. Koulun rooli on tärkeä, ja se voi parhaimmillaan olla turvallinen ympäristö tukemaan mielen hyvinvoinnissa ja ihmissuhteissa. Kouluympäristöllä on tärkeä merkitys myös onnistumisten kokemusten mahdollistajana sekä ongelmien varhaisessa tunnistamisessa. (Markkanen 2022, 49, 52-53.) Ymmärrämme varhaiskasvatuksen ympäristönä, joka yhtäläillä tukee lasta haastavissakin tilanteissa. Ahosen tutkimuksessa katsottiin, että laadukkaassa varhaiskasvatusympäristössä kasvattaja panostaa myös ilmapiiriin, lasten välisiin suhteisiin ja tietää lapsen elämästä myös varhaiskasvatuksen ulkopuolella. Panostamalla lapsen toimintaympäristön ja arjen muokkaamiseen, niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa, voidaan edistää ja tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lasten kanssa työskentelevien kasvattajien on tärkeä tuntea myös lasten varhaisvuosien sosiaalis-emotionaalista kehitystä. (Ahonen 2015, 26, 62, 69.)

Suholan väitöstutkimuksessa käsitellään systeemistä lähestymiskulmaa ja kuvataan systeemisyysperiaatteen nousevan esiin lapsen ja nuoren perheiden ja muiden kasvuympäristöjen moniulotteisuudesta sekä suhteessa palveluja tuottaviin organisaatioihin. Ekologisen systeemiteorian mukaan lapsen ja nuoren kehitykseen vaikuttavat tekijät muodostavat kokonaisvaltaisen systeemin, jossa

kaikki osat vaikuttavattoisiinsa. Yksilöön vaikuttavat mikrosysteemin, mesosysteemin, ekosysteemin, makrosysteemin sekä kronosysteemisen tason kentät. Ydintaso eli mikrosysteemi tarkoittaa ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat ihmiseen välittömästi kuten perhe, varhaiskasvatus ja koulu. (Suhola 2017, 109.) Ympäristön merkityksen nouseminen tutkimustulosten yhdeksi tekijäksi vahvisti valintaamme tarkastella juuri varhaiskasvatusta ja koulua sosionomin työympäristönä eroperheen lapsen tukemisessa.

9 POHDINTA

Aiheervalintaa ja tutkimuskysymyksen rajaamista ohjasivat opinnäytetyön tekijöiden oma henkilökohtainen kiinnostus aihealuetta kohtaan sekä kosketuspinta aiheeseen joko työn tai henkilökohtaisen elämän kautta. Kirjallisuuskatsauksen aineiston hankinta rajattiin suomenkielisiin aineistoihin, sillä aiheeseen liittyvät vahvasti Suomen palvelujärjestelmä sekä lainsäädäntö. Emme löytäneet tutkittua tietoa eroauttamisesta liittyen suoraan sosionomin ammattikuntaan, varhaiskasvatukseen tai kouluun, joten valitsimme aineistoon tutkimuksia, jotka käsittelivät lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten antamaa tukea ero- tai kriisitilanteessa.

Tavoitteenamme oli vahvistaa ja kehittää omaa ammattitaitoamme sosionomin kompetenssien mukaisesti. Olemme oppineet etsimään relevanttia tietoa sekä arvioimaan kriittisesti tiedon laatua ja luotettavuutta. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme kehittyneet asiatekstin tuottajina ja kirjoittajina. Opinnäytetyön tekeminen on kehittänyt myös työskentelytaitojamme ja vahvistanut laajan kokonaisuuden hallintaa sekä tavoitteellista etenemistä. Yhteistyömme on sujunut joustavasti ja vahvuutemme on ollut refleктоiva työote. Aihe on herättänyt meissä myös tunteita ja olemme pohjineet sekä keskustelleet ajatuksista, joita opinnäytetyöprosessin aikana on noussut esiin. Olemme osallistuneet aktiivisesti opinnäytetyön ohjaukseen ja saaneet ohjaajilta hyödyllistä rakentavaa palautetta. Opiskelukavereiden vertaistuella on ollut positiivinen vaikutus opinnäytetyöprosessin edistämässä. Opinnäytetyöprosessin aikana saimme vahvistettua tietopohjaamme aihealueesta ja voimme hyödyntää oppimaamme tulevaisuudessa työelämässä.

Alkuun kirjallisuuskatsauksen tutkimusaineiston löytäminen tuntui haastavalta, mutta ajan kanssa löysimme riittävästi tutkimuskysymykseemme sopivia aineistoja. Tutkimustulosten teemoittelu oli oleellinen ja tärkeä vaihe aineistoa analysoidessa ja yllätyimmekin siitä, kuinka laajasti tärkeitä teemoja löytyi. Saimme koottua aineiston analyysin tuloksista opinnäytetyömme tutkimuskysymykseen kattavasti vastauksia. Johtopäätös luvussa teimme yhteenvetoa asioista, jotka vaikuttavat eroperheen lapsen tuen antamiseen.

Tutkimusaineiston tulosten perusteella voidaan todeta, että ammattilaisen osaaminen on keskeinen tekijä eroperheen lapsen tukemisessa. Oma kiinnostustamme aihetta kohtaan lisäsi ajatus siitä, että osaamista ja koulutusta eroauttamisesta olisi hyvä vahvistaa sekä varhaiskasvatuksessa että koulussa. Opinnäytetyön tekemisen aikana vahvistui myös käsityksemme puheeksi ottamisen

tärkeystä lapsen tukemisessa. Opinnäytetyötä tehdessämme saimme merkityksellistä tietoa riskinarvioinnista. Ammatilaisen olisi hyvä työssään huomioida, että varhaiseen puuttumiseen liittyy vahvasti myös riskinarvioinnin osuus. On tärkeää ottaa rohkeasti puheeksi lasta tai perhettä koskeva huoli. Tämä vaatii ammattilaiselta taitoa kohdata erilaisia lapsia ja perheitä sensitiivisesti sekä rakentaa luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta heihin. Sosionomilla on koulutuksensa myötä valmiudet kohdata erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Eroperheen lapsen tukemiseen kytkeytyy vahvasti myös vanhemmuuden tukemisen tärkeys. Vanhempia tukemalla ja ohjaamalla heitä palveluihin oikea-aikaisesti, tuetaan myös lapsen selviytymistä erokriisin mukanaan tuomista vaikutuksista.

Toiveenamme olisi, että opinnäytetyöstämme saatava tieto voisi rohkaista ammattilaista ottamaan ero puheeksi sekä käyttämään osaamistaan lapsen sekä perheen tukemiseksi. Opinnäytetyössämme olemme halunneet korostaa lapsen sensitiivisen kohtaamisen merkitystä, sillä vanhempien erotessa lapsen turvallisuudentunne horjuu väistämättä. Ammatilaisella on mahdollisuus osaamisensa myötä luoda lapselle tunne siitä, että hän tulee kohdatuksi ja hyväksytyksi kaikkien tunteidensa ja reaktioidensa kanssa. Aidot ja sensitiiviset kohtaamiset vahvistavat lapsen luottamusta tulevaan.

Eriyisen tärkeää on, että lapsi saa varhaiskasvatuksessa ja koulussa tarvitsemansa tuen ja avun vanhempien erotessa. Tarjolla on paljon eroauttamiseen liittyviä palveluita, joista eroperheet voivat hyötyä. Sosionomin osaamiseen kuuluu keskeisesti palvelujärjestelmä osaaminen, heillä on sekä tietoa että kykyä selvittää ja kartoittaa, mihin palveluihin eroperheitä voidaan ohjata. Sekä kuraattori ja varhaiskasvatuksen sosionomi voikin työssään käyttää palvelujärjestelmä osaamistaan kohdatessaan haastavissa elämäntilanteissa olevia lapsia ja perheitä. Tämä voi toteutua palveluihin ohjaamisena tai verkostoyhteistyön järjestämisenä. Näissä tilanteissa sosionomin rooliin kuuluu lapsinäkökulmaisuuuden ylläpitäminen työskentelyn keskiössä sekä lapsen osallisuuden tukeminen.

Muutokset perhesuhteissa luovat uudistustarpeita yksilön lisäksi myös yhteiskunta- ja perhepolitiikan tasolla. Ne luovat tarvetta eroauttamisen ammatilliselle osaamiselle, jonka vuoksi näkisimme tutkimustiedon aiheesta tarpeelliseksi. Varhaiskasvatus ja koulu ovat keskeinen ympäristö, jossa jokainen lapsi viettää suuren osan ajastaan. Näissä ympäristöissä tapahtuva eroauttaminen edellyttää saatavilla olevaa tutkittua tietoa eroon liittyvistä ilmiöistä ja vaikutuksista sekä lapsen tukemisesta erotilanteessa. Tämän vuoksi uudet tutkimukset aiheesta olisivat erittäin tervetulleita.

LÄHTEET

Aalto-Setälä, Terhi, Appelqvist- Schmidlechner, Kaija, Haravuori, Henna, Huikko, Eeva & Marttunen, Mauri 2020. Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Vantaa: Punamusta Oy. Hakupäivä 23.10.2024.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140590/OHJ2020_006%20verkko%20u.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Ahonen, Liisa 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Ahonen, Sanna-Mari, Jääskeläinen, Petri, Kangasniemi, Mari, Liikanen, Eeva, Pietilä, Anna-Maija ja Utriainen, Kati 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenetettyyn tietoon. Hoitotiede.

Autio, Eva, Hietanen-Peltola, Marke, Laitinen, Kristiina & Rautava, Marie 2019. Kohtaaminen keskiössä - Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhuollon palveluissa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Punamusta Oy. Hakupäivä 23.10.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137983/URN_ISBN_978-952-343-307-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Böök, Marja Leena & Terävä, Johanna 2022. Yhteisvanhemmuus sehän olisi mahtavaa, jos se toimisi! Eronneiden isien ja äitien puhetta yhteistyöstä ja vanhemmuudesta. Kasvun tuki aikakauslehti 2 (1) 15-23.

Flinck, Aune, Paavilainen, Eija & Rantanen, Heidi 2022. Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohdellun riskiolojen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen. Kasvun tuki -aikakauslehti, vol 2 (2), 20-28.

Helminen, Jari 2016. Sosiaaliohjaus, lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.

Kaittä, Anniina ja Nurmela, Niina 2019. Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä. Janus vol. 27 (4), 422–429.

Kontula, Osmo 2013. Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista,

ristiriidoista ja erojen syistä. Perhebarometri. Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E 47/2013. Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/c9037b3b-perhebarometri-2013.pdf>

Kontula, Osmo 2018. 2020- luvun perhepolitiikkaa. Perhebarometri. Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E52/2018. Helsinki. Hansaprint Oy. https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/d62c37b5-2020-luvun-perhepolitiikkaa_baro2018.pdf

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Hakupäivä 7.5.2024. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lapsen paras etusijalle eropalveluissa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:4. Hakupäivä 1.10.2024. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/lapsen-paras-etusijalle.pdf/fc791928-b5da-3151-9cc4-6efaa50454b7/lapsen-paras-etusijalle.pdf>

Lapset puheeksi- menetelmä 2024. Mieli ry. Hakupäivä 7.11.2024. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/tietoa-mielenterveyden-vahvistamisesta/perheet/toimiva-lapsi-ja-perhe-tyo/lapset-puheeksi-menetelma/>

Linnavuori, Hannariikka 2020. Lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumisesta – tarkastelussa koti, perhe ja perheen ihmissuhteet. 87-106. Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.) Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023. Vanhempien ero ja lapsen tunteet. Hakupäivä 28.1.2024. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempien-ero/vanhempien-ero-ja-lapsen-tunteet/>

Markkanen, Pihla 2022. Kouluissa tarvitaan lisää keinoja lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseen. Kasvun tuki -aikakauslehti, vol 2. (1), 49–54.

Mönkkönen, Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä, asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna. Gaudeamus Oy.

Mäkijärvi, Leena 2014. Kahden kodin lapset. Miten tuen lasta vanhempien erossa. Jyväskylä. Docendo Oy.

Niemelä, Aila 2017. Sosiaalityö koulussa: Avaimia hyvinvointiin. Tietosanoma.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Hakupäivä 21.10.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Paavola, Jemina 2022. Kandidaatintutkielma: Eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus - perhesysteeminen näkökulma eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen ja sen suhteutumiseen lapsen eroso-
peutumiseen. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/81045/URN:NBN:fi:ju-202205132690.pdf?sequence=1>

Pojjula, Soili 2016. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki. Kirjapaja Oy.

Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari 2017. Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki. Kirjapaja Oy.

Rautio, Susanna, Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna 2023. Ammattilaisten osaaminen lapsinäkökulmaisessa riskinarvoinnissa vaativissa erotilanteissa. Kasvun tuki -aikakauslehti, vol 3. (2), 43–51.

Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Perheen ymmärtäminen systeemiksi. Helsinki. Sanoma Pro.

Salo, Sirpa 2011. Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sinkkonen, Jari 2020. Onnellinen lapsi. Helsinki. WSOY.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Kasvatus ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu. Hakupäivä 8.5.2024. <https://stm.fi/kasvatus-perheneuvonta>

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Hakupäivä 8.5.2024. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022. Sosionomi Varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Punamusta Oy. Hakupäivä 24.10.2024. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/3c282abe-b694-11ed-8b29-00155d64030a>

Suhola, Timo 2017. Asiakaslähtöisyys ja monialainen yhteistyö oppilashuollossa: oppilas huolto-prosessi systeemisenä palvelukokonaisuutena. Väitöskirja. Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto 2024. Sosiaalialan tutkinnot, kompetenssit ja suositukset. Sosionomi AMK-tutkinnon kompetenssit. Hakupäivä 24.10.2024. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023 a. Lapset, nuoret ja perheet. Perheoikeudelliset palvelut. Hakupäivä 7.5.2024. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024 b. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Hakupäivä 7.5.2024. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023 c. Kunnioittava kohtaaminen ja vuorovaikutusosaaminen. Hakupäivä 10.5.2024. <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde-tyo/puheeksiotto-ja-mini-interventio/kunnioittava-kohtaaminen-ja-vuorovaikutusosaaminen>

Tilastokeskus 2023. Solmittujen avioliittojen määrä kasvoi vuonna 2022. Hakupäivä 7.5.2024. <https://stat.fi/julkaisu/cl8ebhtnaju70avu5stv17td?gsid=860fdd5a-b55d-42f4-966e-c8c6a6d265f9>

Varhaiskasvatustalaki 540/2018. Hakupäivä 7.5.2024. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Hakupäivä 8.5.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Vilka, Hanna 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Tallina. Art House.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989. Hakupäivä 1.10.2024. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf